

RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 147 (5).**

1922 a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Komisjonide täiendawad walimised. — 3. Wabariigi Walitsuse wastamine arupärimise peale Kärkna riigimõisa rentimise asjus. — 4. W. Maaker'i ja J. Zimmerman'i küsimine Wabariigi Walitsusele asunikude rendimaksust wabastamise asjus. — 5. M. Neps'i küsimine Wabariigi Walitsusele merimeestele palgamaksimise kohta riigiteenijatega ühesugustel alustel. — 6. Th. Pool'i ja T. Kalbus'e küsimine Wabariigi Walitsusele maatarwitamise ja wõõrandatud maade eest tasuseaduse kohta. — 7. L. Johanson'i küsimine Wabariigi Walitsusele riigiteenijatele ja töölistele perekonna-abiraha maksimise asjus. — 8. E. Kägu, P. Keerdo ja S. Andrejew'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Tartu töölisteühisuse kesknõukogu korjanduse ärakeelamise kohta. — 9. E. Kägu, P. Keerdo ja S. Andrejew'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töölisnoorsoo meeleawalduse takistamise ning laialiajamise kohta 3. septembril s. a. — 10. E. Kägu, P. Keerdo ja S. Andrejew'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele tööliste streigiõiguse rikkumise kohta. — 11. E. i. s. t. p. Riigikogu rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele streigiwabanduse rikkumise kohta poliitsei poolt. — 12. E. Kägu, S. Andrejew'i ja P. Keerdo arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Joh. Linkhorst'i wahi allt wabastamise ja kaitsepoliitsei teenimise kohta ja siseministri wastamine arupärimise peale.

Riigikogu koosolek 21. septembril 1922. a. kell 10 hommikul.

Kokku on tulnud 75 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees **K. Wirma**, pärast abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Walitsuse looshis: põllutööminister **B. Rostfeldt**, sõjaminister **J. Soots**, siseminister **K. Einbund**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, hiljem ilmub haridusminister **H. Bauer**.

Koosolek algab kell 10.15 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **K. Wirma**: Awan Riigikogu koosoleku. Päewakorra kohta on Eesti sotsiaaldemokraatlike tööliste partei Riigikogu rühma poolt kirjalik ettepanek tehtud esimeseks päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised wõtta. Muid ettepanekuid ei tehta. (Hääletatakse.) Sellega on see ettepanek nähtawa enamusega wastu wõetud.

Riigikogu läheb esimese päewakorrapunkti juurde.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Töökaitse komisjonist on tagasi astunud rkl. Püüman ja rahaasjanduse komisjonist — rkl. Neps. Peale selle on Riigikogust lahkunud rkl. Maramaa, kelle asemele ka wastawatesse komisjonidesse uued liikmed tulewad walida. On ettepanek tehtud walida hariduskomisjoni rkl. Maramaa asemele — rkl. Püüman; töö-

kaitse komisjoni rkl. Püüman'i asemele — rkl. Tulp, rahaasjanduse komisjoni rkl. Neps'i asemele — rkl. Martna ja omawalitsuse komisjoni rkl. Maramaa asemele — rkl. Neps. Teisi ettepanekuid ei tehta, siis ma asun hääletamisele. Panen hääletamisele ettepaneku, et töökaitse komisjoni walitakse rkl. Tulp. (Hääletatakse.) Sellega on rkl. Tulp nähtawa enamusega walitud töökaitse komisjoni. Panen hääletamisele ettepaneku, et rkl. Püüman walida hariduskomisjoni. (Hääletatakse.) Sellega on rkl. Püüman nähtawa enamusega hariduskomisjoni walitud. Siis panen hääletamisele ettepaneku, et rkl. Martna saaks walitud rahaasjanduse komisjoni. (Hääletatakse.) Sellega on rkl. Martna nähtawa enamusega walitud rahaasjanduse komisjoni. Nüüd panen hääletamisele ettepaneku, et rkl. Neps saaks omawalitsuse komisjoni walitud. (Hääletatakse.) Sellega on nähtawa enamusega rkl. Neps omawalitsuse komisjoni walitud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

3. Wabariigi Walitsuse wastamine arupärimise peale Kärkna riigimõisa rentimise asjus. Põllutööminister **B. Rostfeldt**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rahwakerakonna poolt ette pandud arupärimine on järgmine (loeb):

Kärkna kroonumõis anti Wene walitsuse ajal, wist aastal 1870 Kärkna õige-

usu kirikule tarvitamiseks, nähtawalt ajutiselt, sest mõis ei saanud mitte kiriku nimele kreposteeritud ja on tänapäewani kreposteerimata.

Kärkna kogudus ei ole ilmaski kuigi suur olnud. Poliitilise muudatuse järele, kus riik preestritele enam palka ei maksnud, lagunes kogudus üsna ära. Ei ole juba Kärkna aastate jooksul enam preestrit, ei salmilauljat ega kooliõpetajat. Wäikene, alla 100-liikmeline kogudus ühines läheda Tartu linna õigeusu Jüri kirikuga.

Mis oleks nüüd loomulikum, kui et likwideeritud koguduse käes tarvitada olnud riigimaad, mis tühjust kirikust ja koolimajast, — kus ka maad olemas, — 5 wersta eemal, riigile tagasi wõetakse. Kuid wana koguduse waremil hoidis enast alles weel endine kirikunõukogu. See kuulutas endiste Kärkna mõisa rentnikkudele, wennakstele Kaltidele, rendikontrahid üles ja kaebas nad kohtusse, et neid kewadel 1922 kohtadest wälja ajada.

Põhjenduseks oli et rentnikud nõukogu poolt kõrgendatud renti maksta ei tahtnud, waid kroonurenti nõudsid. Rentnikud olid 12—15 aastat oma kohtadel olnud. Rahukohus mõistis rentnikud kohtadest wälja, sest et nõukogu, nende rendileandja, omal ajal seda nõudis.

Waheajal pöörasid rentnikud Kaltid põllutöoministeeriumi poole palwega, neid koguduseta nõukogu alt wabastada ja maad neile otse riigi poolt edasi rendida. Põllutöoministeerium leidis, et kogudust enam olemas ei ole, et mõis mitte koguduse nimele kreposteeritud ei ole, ja otsustas meestele uued kontrahid anda ja endised kiriku tarvitada olnud maad riigi kätte üle wõtta, mis juba 1. mail s. a. pidi sündima, aga arusaamata wiisil ei olnud ministeeriumi käsk 1. juunil weel täidetud. Uue pealekäimise peale andis ministeeriumi telegraafilise käsu järele ringkonnawalitseja Kaltidele uued rendikohad 7. juunil kätte, wõttes poole aasta rendi wastu ja lasi neid ka hoonete kinnituskasutusse ära maksta.

Wõis loota, et waewatud rentnikud, kes kewadised põllutööd ära olid teinud, nüüd kiusamisest pääsewad ja ministeeriumi kohtule teatab, et endised kiriku tarvitada olnud kroonumaad riigile tagasi on wõetud, millega protsess muidugi oleks lõppenud, kuid midagi selletaolist ei sündinud. Endise nõukogu esimees sõitis põllutöoministri abi dr. Raamo'i juurde

— ja see otsustas praegu korraldatud asja ümber, tunnistas uuesti maad olemata kiriku omaks ja leppis sellega, et kohus rentnikud peab wälja tõstma selle järele, kui nendele esialgsed uued kontrahid sellesama ministeeriumi poolt kätte antud, rent ja maksud wastu wõetud.

Arupärijad on arwamisel, et sarnane kiriku tarvitada olnud maade päästmine riigi käest täielik wäärnähtus on ja et põllutöoministeerium rentnikkudele, kes oma kohused täitnud, rasket ülekohut teeb ja oma mitmekordsete otsustega riigiwalisuse tarwilikku autoriteeti kodanikkude silmis kõige raskemalt maha kisub.

Palume sellepärast põllutöoministrilt wastust järgmiste küsimiste peale:

1) Kas on põllutöoministril Kärkna mõisa rentnikkude lugu oma mitmekordse otsustamisega ja rentnikkude wäljatõstmisega, ja riigiwaranduste tagasiandmine olemasolemata kogudusele teada?

2) Kui jah, mis mõtleb walitsus teha, et rentnikka, kellele maad kord edasi renditud, wäljatõstmisega üheskäiwa ranga kahju eest kaitseda, mis rentnikud muidugi protsessi teel riigi peale weeretawad?

3) Kas tahab walitsus tõesti riigimaad koguduse esitajatele kasutada anda, kui kogudust enam olemas ei ole?

Jaanuarikuu lõpul pöörasid Karl, Jaan ja Ernst Kalt'id tõesti põllutöoministeeriumi poole palwega neile Kärkna kroonumõisa rendile anda. Oma palwet põhjendasid palujad sellega, et nemad 12 aastat Kärkna kroonumõisa rentnikud on olnud, maad korralikult harinud ja wiljakandjaks teinud, kuid selle tagajärjel olla nüüd Kärkna õigeusu kogudusel enesel tahtmine maaharimiseks ja nõudwat kohtu korras rendilepingu tühistamist. Mis alusel kogudus maad kasutas ei läinud korda koha peal kindlaks teha, ning põllutöoministeerium tegi korralduse, et Kärkna, kui endise Wene kroonu maad üle wõtta ja Kalt'idega rendileping teha. 16. juunil 1922 a. aga esitas Eesti apostliku õigeusu kiriku sinod andmeid, milledest selgus, et 1876 a. sai Wene keiserliku walitsuse poolt Kärkna — Lättru kroonumõis ära tükeldataud ja osa 112 ½ tiinu suuruses Kreeka katoliku kirikule tarvitada antud kirikuteendrite toetusseks. See maa sai kirikuteendritele kasutamiseks antud Wene riigipea käsukirja

alusel määramata ajaks, krepostiraamatutes jäi see aga endiselt Wene riigi omanduseks, mis harilik nähtus Kreeka katoliku kirikule ja selle teendritele antud kroonumaade kohta.

Kärkna kirikuteendritele toetuseks antud maatükki kasutasid wastawalt kiriku tulude määrustele kolm isikut, kes oma osasid iseseiswalt edasi olid rentinud. Kui sinod need andmed ette tõi, tekkis ministeeriumis küsimus, kas wõib sarnaseid warandusi, kui kõneallose maatükk, kiriku waranduseks lugeda makswate seaduste põhjal. Kuid selgus järgmine asjaolu: 19. aprillil 1919 a. kinnitas ajutine walitsus Kreeka katoliku kiriku seaduse („Riigi Teataja“ 28/29 — 1919 a.), mille § 109 punkt f alusel Kärkna Lähtru maatükk kiriku waranduste hulka kuulub. „§ 109. Kiriku waranduse hulka käib: ... f) ja kõik liikuw ja liikumata warandus ja kapitaalid, mis kiriku „kasuks“ ja kiriku „omanduseks“ ohwerdatud wõi antud, olgugi et nende siht on kihelkonna heategevus, rahwawalgustus wõi kirikuteendrite toetus.“ Kärkna mõis on kui mitte omanduseks, siis igatahes kiriku „kasuks“ Wene kõrgema wõimu poolt ohwerdatud. Sama seaduse § 111 alusel: „Kiriku ja kihelkonna waranduste walitsemine ja tarwitamine antakse kihelkonna täiskogu ja nõukogu hooleks“, — antakse nende waranduste walitsemine ja tarwitamine kihelkonna täis- ja nõukogu hooleks. Seega on Kärkna kroonumaa faktiline peremees kihelkonna nõukogu ja kuulub tema koguduste maade hulka, mis maaseaduse alusel wõõrandatud, kuid jääb maareformi teostamise määruste § 39 alusel, kunni erimääruste väljaandmiseni, koguduse tarwitada, maaseaduse § 2 alusel, s. o. kui negotiorum gestori kätte. Sarnane on küsimuse juriidiline külg.

Seda aluseks wõttes, on arusaadawad ministeeriumi korraldused. Kõrwaltwaataja, kellele asjakäik mitte täiesti selge ei olnud, wõis küll arwamisel olla, et ministeerium asja kohta mitmekordsed otsused teinud on, miks üksteisele wastu käiwad.

Kuid minu seletusest on näha, et siin teisiti raske oli talitada.

Kuna põllutööministeeriumil esialgu andmed puudusid ja wastane pool neid ka ette ei pannud, et kõneallose maa-ala kiriku oma ja mitte endine kroonumõis, mis kiriku kätte juhusliselt ehk ajutiselt tarwitada oli antud, tegi ta korralduse see

maatükk üle wõtta ja rentnikkudega rendilepingut sõlmida.

Kohalik ringkonnawalitseja täitis ministeeriumi korralduse, tegi rendilepingud ja saatis nad kinnitamisele.

Nüüd astus wälja teine pool, ja mitte ainult kohalik kirikunõukogu, kel wõib olla küsimuse juriidiline alus ka mitte selge ei olnud, waid sinod, ja pani ministeeriumile tõendused ette, et kõneallose maatükk Wene keisri käsuga kirikuteendritele antud ja et ta selle tõttu kuulub apostliku õigeusu kirikuseaduse § 109 alla, mis tähendab, et ta on kirikunõukogu walitsemise all ja et maareformi teostamise määruste § 39 põhjal peab tema jääma kiriku, kui negotiorum gestori kätte kasutada.

Mis jäi ministeeriumil teha. Ainult seadusi ja määrusi täita ja rendilepingute kinnitamisest loobuda. Wastasel korral oleks teine pool pööranud Riigikohtu poole ja wiimane oleks muidugi ministeeriumi korralduse Kärkna mõisa ülewõtmise asjus tühistanud.

Nüüd paar sõna asja faktilise külje kohta.

Arupärijad tõendawad, et Kärkna kogudust pole olemas. Ei olla seal aastate jooksul preestrit, ei salmilauljat ega kooliõpetajat. Pealegi on kogudus ühinenud Tartu linna õigeusu Jüri kirikuga. Mina ei tea, kas see tõele wastab wõi mitte. Tuleb oletada, et arupärijatel täpipealne informatsioon puudus, sest sinod tõendab ametlikus kirjas, et Kärkna kogudus Jüri kiriku kogudusega ühinenud ei ole, et koguduseliikmete arw on 326 ja et Kärkna kogudus pole kunagi ilma preestrita, ega köstrita olnud. „Ainult 1920 a. — kirjutab sinod, — kui alaline preester koha pealt selle läbi lahkuma pidi, et rentnikud tema peasissetuleku — maarendi — omawoliliselt oma kasuks pöörasid, — palkas kogudus ajutise preestri nõnda kauaks, kui Kärkna kirikumõis omawoliliste rentnikkude käest wabastatud saab ja kunni lagunewad kirikumajad korrale saawad. Preester peab 2 kord kuus jumalateenistust.“ Köster on alaline, nii ka kellamees.

Tagasi tulles ettepanud küsimuste juurde, oleks tähendada:

1) Kärkna mõisa asjus on põllutööministeerium tõesti kaks üksteisele wastu käiwat otsust teinud, kuid need korraldused olid tingitud sellega, et mõisa rentnikud ebaõigete andmetega esinesid. Nagu

eeltoodud seletustest näha, ei ole mingisugust riigiwaranduste tagasiandmist mitte olemas olevale kogudusele olnud. Kärkna mõisa 112-tiinuline maa-ala on jäetud maareformi teostamise määruste § 39 põhjal kirikule tarvitada, kui negotiorum gestorile. Juriidiliselt on kogudus olemas. Kas on ta ka faktiliselt olemas, on põllutöoministeeriumil raske otsustada ja see ei käiks tema kompetentsi.

2) Rentnikkudel pole põhjust kahjutasu ministeeriumi käest nõuda, sest nad on väljatõstmisele määratud kohtuotsuse läbi. Ministeerium pole nendega eksikombel tehtud eellepingut kinnitanud.

Kolmas küsimine kukub ära, sest arupärijate arwamine, et kogudust enam olemas ei ole, on puuduliku informatsiooni peale rajatud. Põllutöoministeeriumile on tõendused ette pandud, et kogudus olemas on. Ta ei ole mitte likvideeritud ehk teise kogudusega ühinenud.

Juhataja **K. Wirma**: Palun arupärijaid teatada, kas nad seletustega rahuldatus on, wõi mitte. (A. Kerem (rhw.): Ei ole. — Teen ettepaneku kohe läbirääkimisi algada.) Ettepanek on tehtud kohe läbirääkimisi algada. (Hääletatakse.) Sellega on ettepanek nähtawa enamusega wastu wõetud.

A. Kerem (rhw.): Härra põllutöoministri wastus käesolewa arupärimise puhul, wõib olla, rahuldab jurista. Mina ei ole nende hulgast. Tahan hariliku kodaniku seisukohalt käesolewa küsimuse lahendamise juurde asuda.

Härra põllutöominister ütles, et juriidiliselt on kirik olemas, kas ta tegelikult on, seda tema ei tea. Meid, kui kodanikke, ei huwita mitte nii palju juriidilised wormid, kui tõelised olud koha peal. Kui kogudusel 3 liiget olemas, siis on ta juriidiliselt olemas. Tegelikult ei ole aga 3-liikmeline — paberi peal — kogudus weel kellegi kirik ega kogudus. (Põllutöominister **B. Rostfeldt**: Kui suur on siis alamäär?) Pean ütleva, et ma selle küsimisega siiski härra põllutöoministriga weel lepin, kuid millega mina mitte leppida ei saa, on see, et juriidiliste wormide ettekäändel ülekohut tehakse teistele, nimelt rentnikkudele. Kui härra põllutöominister kindlaks tegi, et juriidiliselt kogudus olemas, siis leian mina, et ka esimeses jões oleks pidanud selgeks tehtama, kas waidluse all olew maa

tõesti kiriku oma ja kiriku päralt on ja maareformi teostamise määruste § 39 alla käib. Et aga seda mitte korda ei läinud koguduse esitajatel selgeks teha, kui kohal asja uuriti, siis oli ju loomulik, et põllutöoministeerium krepostiraamatu alusel maatüki üle wõttis, kui riigimaa, ja ilma wahemeheta lepingud sõlmis kohal asuwate rentnikkudega. Nüüd alles ärkab üks huwitatud pooltest, nimelt kirik, ja toob ette dokumenta. Kuiwõrd nad kaaluwad on, sellesse mina segada ei taha. Ma wõtan kõige halwema juhtumise, et dokumendid tõesti kaaluwad olid. Kas oli siiski kesksuwel põllutöoministril õigus lepinguid tühistama hakata, mis põllutöoministeeriumi korraldusel sõlmitud? See on ajal, kus rentnikud oma wilja on maha külwanud, hulga kapitaaliga maa sisse pannud. See on minu arwates enam kui lubamata. Kui kogudus ise selles süüdi oli, et asjaolud nii kaugele läksid, siis oleks põllutöominister mitte pidanud tehtud sammu tagasi astuma rentnikkude kahjuks ja kiriku kasuks, kes õigel ajal ei suutnud oma huwisid kaitsta.

Edasi on minul, olgugi juriidilistes asjades wõhikul, tekkinud kahtlused järgmiste juriidiliste wormide juures: Kärkna mõis on waremalt juba tükeldatud taludeks ning osa taludest on ära müüdüd, osa kasutada antud kirikule, kes nad edasi rentis. Põllutöominister põhjendab oma toimetust § 39 peale. Mina näen, et § 39 räägib küll kirikumõisadest ja nimelt kirikumõisadest, mis koguduste tarvitada jääwad. Kuid § 37 räägitakse, et teatawad koguduste maad kohe üle wõetakse, ja need on renditalud. § 37. räägitakse nimelt:

„Kõigile riigi poolt ülewõetud maade renditalude pidajatele (talu-, kwoote-, kuuendiku- ja mõisamaal) jäetakse nende käes olewad maad endistes piirides tarvitada, kui nende pidajad seda soowiwad, kunni nende maade planeerimiseni põllutöoministeeriumi poolt.

Maadepidajatega tehakse põllutöoministeeriumi poolt uued rendilepingud, mis jõesse astuwad 1. maist 1920 a.

Seda räägib maareformi teostamise määrus renditaludest ka kirikumaadel. § 39 räägib: „Koguduste endised maad, peale §§ 37. ja 38. äratähendatud osade, jääwad kunni sellekohaste erimääruste wäljaandmiseni koguduste tarvitada.“

§ 37. räägitakse just taludest, mis kirikumaade peal asuwatele rentnikkudele,

mitte kirikutele, kasutada antakse. § 38 räägib metsadest. Mina ei taha, kui lõplikku tõde, sellekohast lahendamise wiisi siin alla kriipsutada, kuid minule näitab, et wäga loomulik oleks olnud, kui selles mõttes oleks tegutsetud. Edasi pean weel selle peale tähendama, et määrused, mille peale põllutööminister eriti just tähelpanu juhtis, et need määrused ei ole mitte seadusandlise kogu poolt wastu wõetud, waid seadusandline kogu jättis nad just walitsuse kompetentsi, sest raske oli pikade aastate peale ette näha kõike, mida maareformi teostamine enesega kaasa toob ja missuguseid wahekordi selle juures ei teki. Kui teatawad määrused enam elunõuetele ei wastanud, siis ei ole mitte nii, et walitsus wõiks neid elunõuetele wastawalt wälja anda, waid walitsuse kohus oleks neid määrusi nii selgitada, et nad elunõuetele wastaksid. Neid asjaolusid silmas pidades, ei saa ma põllutööministri wastamisega arupärimise peale rahul olla.

Lõpuks tahaksin ma weel ühe asja peale tähendada, nimelt, mis käesolewal juhtumisel esimeses joones on sundinud kahte asjasthuwitatud poolt wastamisi minema. Põhjus on lihtne — rentnikud olla rikkaks läinud. Minu imestus on seda suurem, kui tänases „Kajas“ nende rikkaksläinud põllumeeste üle hirwitatakse, kirikule kaasa tundes. (W a h e l h ü ü d e d p a r e m a l t p o o l t.) Mina saan asjast ikka niimoodi aru, et iga põllumees, kellel põld rendil, rõõmus on kui tema rentnik rikkaks läheb, sest see on kõige parem tõendus selleks, et ta rentnik korralik põllumees on. Ma loodan ka, et riik omal ajal rõõmus saab olema, kui tema maadel asunikud rikkaks lähewad. Kirik on käesolewal juhtumisel asja teisiti wõtnud. Mind paneb tekkinud asjaolu eriti imestama, et sarnane teguwiis heakskiitmist just nende poolt leiab, kes ennast põllumeeste huwide kaitsjateks peawad.

Th. Pool (töer.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina ei taha käesolewa arupärimise puhul mitte Kärkna küsimusega tegemist teha, kuid minul oleks üks küsimine Wabariigi Walitsusele, mis puudutab üldse kirikumõisaid, ning teatud mõõdul selle küsimusega päewakorrale on tõusnud. Nagu teada, kuuluwad ka kirikumõisad maaseaduse põhjal wõõrandamise alla. Tegelikult oli omal ajal Wabariigi Walitsus sunnitud neid üle wõtmata jätma, nii nagu rida teisigi mõisaid

nende omanikkude kätte rendile jäeti. Riigistatud maid jäeti kahel wiisil nende endistele pidajatele tarwitada: ühedega tehti eralennid, anti isatühele maa eraldi rendi peale, siia kuuluwad rüütlimõisad. Teise osa riigimaade saatust korraldati teistmoodi. Nende hulka kuuluwad kirikumõisad, mille kohta tähendati sellekohase üldmäärusega, et need jääwad esialgul, kunni wastawate uute walitsuse määrusteni, koguduste tarwitada. Põhjusted ja motiivid selleks olid järgmised: esiteks on kirikumõisad alewite läheduses, kus nende planeerimine ja korraldamine wõrdlemisi keeruline on. Siin on palju tehnilisi küsimusi selgitada. Teiseks on kirikumõisade maa-alad rüütlimõisadega wõrreldes wõrdlemisi wäikesed ja sellepärast planeerimise alla tulles annawad nad wähe uusi kohti. Kolmandaks oli tol ajal, osalt ka nüüdki, riiklisi ülesandeid koguduste toimetada. Selle tasuks mõeldi kogudustele neid maid ka teatawal määral edasi jätta. Tähendab, puht praktilisel põhjusel jäeti kirikumõisad koguduste kätte. Hiljem, kui juba suur osa maakorralduse töid tehtud, oli aga walitsusel wõimalik ja õigus uue määrusega ka kirikumõisaid planeerimise alla wõtta.

Wiimasel ajal on aga see küsimus niisuguse ilme saanud, nagu ei tohiks nüüd kirikumõisaid üldse puudutada. Minul on muuseas ajakirjanduses niisugused waated silma puutunud, isegi põllutööministeeriumi ringkondades on sarnaseid arwamisi awaldatud. Tegelikult peaks aga minu arwates praegu aeg nii kaugel olema, kus ka kirikumõisade küsimus korralduse alla tuleks ja wõiks juba wõtta, sest suurem osa suurmaapidamistest ehk rüütlimõisadest on juba planeeritud ja wälja antud.

Sellepärast paneksin ma käesolewa arupärimise puhul põllutööministrile küsimise ette, kuidas on Wabariigi Walitsuse seisukoht sel alal. Kas mõeldakse kirikute mõisade küsimust wastawate määrustega juba korraldada wõi mitte. Arusaadaw on, et kui üldise määrusega see küsimus korraldakse, siis niisuguseid juhtumisi, nagu Kärkna asi, üldse ette tulla ei saa.

A. Jürgenstein (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Minewal korral juba, kui siin arupärimised ees olid, ütles keegi rahwasaadik, et praegune arupärimine tähtsuseta küsimus olla, sest et ta ainult mõnda inimest puudutada, nimelt käia ta

3 perekonna kohta. Minu arust küsimusi selle järele lahendada ei tule, kui mitme inimese kohta nad käiwad — muidugi on see tähtsam, kui ta suurte hulkade kohta käib, — aga õiguse selgitus jääb ikka õiguse selgitamiseks, kui ta ka ühte ainust inimest puudutab. Siin on tegemist 3 perekonnaga, kes aastate jooksul, nagu ajaleht „Kaja“ kirjutab, nii wae-selt kohtade peale tulnud, et nad renti ei ole jõudnud ära maksta. Nüüd loetakse nende sead ja lambad üles ja kohalik preester ütles isegi, et nad olla juba miljonäärid ja neid sünniks sellepärast juba sealt wälja tõsta. Mina isikliselt olen arwamisel, et sel küsimusel on suur tähtsus meie põllutöoministeriumi asja-ajamise kohta. Ei ole wäga palju aega möödud, kui meil oli arutusel üks wiinawabriku rentimise küsimus. Mitmes ajalehes oli kuulutatud, et tulewad need wabrikud awalikule wäljapakkumisele ja ometi tuli wälja, et 2—3 päewa enne rentimise tähtaega oli ministri abi wabriku ilma wäljapakkumiseta wälja rentinud. Kui siis asi wälja tuli, muudeti see uuesti ära, ja renditi jälle päew enne arutamist asunikkudele. Niisugune asi, kus keegi oma juures julge ei ole, ei tõsta mitte meie riiklikku autoriteeti ja just sellepärast annan mina käesolewale arupärimisele suure tähtsuse. Eelkõneleja härra Kerem on juba seda asja puudutanud ja ma tahan ainult mõnda weel juurde lisada.

Siin on kõige pealt üteldud, et põllutöominister ei ole selgusele jõudnud, kelle päralt need maad õieti on, on krepostiraamatust leitud, et nad riigi päralt peawad olema ja on otsustatud neid riigile üle wõtta. Kirik on imelikul wiisil kõige aja waikinud. Ta teadis küll, mis asjad käimas, aga ei ole sõnagi lausunud. Nüüd, jaanuarikuus, otsustas põllutöominister, et maad tulewad üle wõtta riigi kätte ja anti käsk, et 1. maiks olgu wanadel rentnikkudel kontrahid käes. Asi wenis jälle niimoodi, et 1. mail kontrahid käes ei olnud. Rentnikud käisid peale ja ütlesid, et kirikunõukogu on nad kohtusse kaebanud ja rahukohus on otsustanud neid wälja tõsta ja nüüd on karta, et rahukogu sedasama otsustab. Siis oleks nende asi täbar. Sellepärast peaks nüüd asi ruttu otsustatud saama, et nendel wälja kolida ei tuleks. Nüüd korraldas ministerium telegraafi teel, et kontrahid peawad 3 päewa jooksul käes olema. Kontrahid anti kätte, rent wõeti wastu ja mehed asusid uue lootusega tööle. Pärast

seada, kui Tallinnas õigeusu kiriku sinod oli, käidi siin kõnelemas ja öeldi, et on ikkagi wälja tulnud, et Kärkna maad on ometi kiriku omad. Mina küll jurist ei ole, aga arwan siiski, et kui mitmed kirikumaad on üle wõetud ja on jäetud õpetajale üks talukoht järele, siis wõiks Kärkna mõisa maadest sellele wäiksele kogudusele üks talu anda, — ja sellest küllalt. Ühel rentnikul on seal suur maa käes — kahe kohamaa — wõetagu muist tema käest ära, kuid ärgu wisatagu inimest mitte wälja. Mina küsisin rentnikkude käest, et miks teie selle wastu nii olete, et maa kirikule läheb, teie wõite ju kirikule renti maksta. Siis wastas rentnik, et neil olla ükskõik, kellele nad maksawad, aga kroonurent olla nüüd 36.000, kuna kirik tahab nende käest 160.000. Järjekul on waimulikkude riik seitsinatsesast maailmast. Keskajal öeldi: „Unter dem Krummstab ist gut wohnen“ — piiskopi kõwera kepi all on hea elada, aga nagu näha, kardetakse meie ajal seda kõwera keppi. Sellepärast, ütlen mina, tuleks asi nii lahendada, et rentnikud ei oleks asutuste käes, kes nendelt seaduslikku renti ei nõua, waid inimestega nii ümber käiwad, et neid faiali pillata tahawad iga taewa tuule poole. Sarnane põllutöoministeriumi talitus on minu meelest imelik, sellepärast, kui nüüd põllutöoministerium niisuguse otsuse tegi, et need maad tulewad üle wõtta, mispärast ta ei pööranud nende waimulikkude poole ja ei küsinud, kas neil on midagi pretensiooni selle wastu. Kui seda küsitud oleks, siis ei oleks nüüd ühekorruga kesksuwel inimesi wälja tõstetud. Sellest otsusest on ka kuud mööda läinud ja rentnikud istuwad ikkagi kohtadel sees. Põllutöoministerium pole midagi teinud. Kirikunõukogu tõstis kaebtuse meeste wastu, et nad omawoliga taludesse tagasi läinud. Nüüd oli asi rahukohtus ees. Mehed näitasid oma kontrahid ette, et nad enam kirikurentnikud ei ole, waid põllutöoministeriumi omad, kes nendelt rendid wastu wõtnud ja eelkontrahid kätte andnud. Ma kuulen, kohus on kaebtuse tühjaks mõistnud ja mehed on õigusega jälle peremehed oma kodus. Kas oleks niisuguseid segadusi tarwis olnud, kui järjekindlalt hakatusest peale oleks talitatud? Minu arwates on õigesti talitatud, kui rentnikud uuesti kohtadele asusid ja praegu sees on. (W a h e l h ü ü d e d j a n a e r.) Täna hommikul kirjutab põllu-

meeste häälekandja, et niisuguste tühiste asjadega tullakse põllutööministrit tülitada, ja et sarnast wiletsat arupärimist weel ei ole olnud. Mina arwan aga, et see sugugi tühine asi pole.

Meie erakond ei taha sellest asjast mitte mingisugust põrutawat sündmust teha, waid on asja ette toonud selleks, et ükskord hakataks põllutööministeeriumis asju paremini ajama.

Paneme järgmise ülemineku-wormeli ette: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust arupärimise peale Kärkna mõisa rentimise asjus, tunnistab tarwiliseks, et Wabariigi Walitsus kirikumaade ülewõtmise küsimuses enesele tarwilise selguse muretseks ja edaspidi rentnikkudega ümberkäimises järjekindlalt talitaks.“ (M. Martna (sd.): Et asi klaar oleks! — Naer.)

Põllutööminister B. Rostfeldt: Ma ei tahaks palju selle üle waidlema hakata, tahaks aga siiski konstateerida, et põllutööministeerium peab rehkendama juriidilise alusega. See on meie peaaülesanne ning selle järele oleme talitanud ja saame ka edaspidi talitama. Härra Kerem tõstis küsimuse, kas käib ülepea Kärkna kirikumõis maareformi teostamise määruste § 39 alla ja kas mitte õigem ei oleks käesolewal juhtumisel § 37 käsitada. Mina arwan, et ta § 37 alla ei käi, sest § 37 on ette nähtud niisugused maad, mis on talu iseloomuga renditalud, mõis on 120 tiinu suur ja Kaldid on üheskoos rendilepingu teinud, sellega on nad mõisa rentnikud. (O. Strandman (tõer.): Mis krepostis on, mõis wõi talu? — Hüüe: Kas ta on pastoraat?) Seda ma praegu ei tea, mis ta krepostis on ja sellepärast ei saa ma ka Teile wastata. (Segased wähelehed. Juhataja kõlistab.) Nüüd, mis puutub sellesse, et ministeeriumi asjaajamine lonkab, nagu süüdistas härra Jürgenstein, tuues ette ühe endise juhtumise wiinawabriku asjus, siis on mul raske nüüd weel meelde tuletada, kuidas wiinawabrikuga talitati, kuid sarnane talitamine wõib iga ministeeriumi asjaajamises juhtuda, kui esialgu ühed andmed ja pärast teised ette pannakse.

Härra Kerem tegi mulle nähtawasti etteheiteid, et mina ei tea, kas Kärkna on kogudust üldse. Noh, mina ei ole Kärkna käinud ja wõin otsustada ainult materjaalide põhjal, mis mul on. Mul on ametlikud kirjad sinodist, kus tõendatakse, et nad ühenduses teise kogudusega

ei ole, et neil 320 liiget on. Härra Kerem paneb ette küsimise, kas on kolm liiget wähe wõi palju. Mina seda otsustada ei saa, see on tõesti wast teiste asutuste asi, aga mitte põllutööministeeriumi. Kui meie sarnased küsimused anname põllutööministeeriumile otsustada, kas kogudus on wäike wõi suur, siis läheb seal asjaajamine raskeks. Mina tean, et Kärkna juriidiliselt kogudus on olemas, kas see faktiliselt suur wõi väike on, ei ole ministeeriumile tähtis.

Härra Pool tõstis huwitawa küsimuse, kas ei oleks aeg kirikumaade korraldamisele asuda ja kuidas ka edaspidi tuleb nendega talitada. Sarnaseid küsimusi, nagu Kärkna, ministeerium lahendada ei saa makswate maareformi teostamise määruste põhjal. Kui ministeeriumi wähetalitus rentnikkude ja kirikumaade wahel peaks olema, siis on teatawad sammud tarwis astuda, et seda määrust muuta. Kui Wabariigi Walitsus 1920 a. maareformi teostamise määruse kinnitas, siis ei olnud see wist mitte juhusline, et § 39 sarnasel kujul sisse wõeti. Peapõhjuseks on see, mida ka härra Pool alla kriipsutas, et esimeses joones pidi ministeerium rüütlimõisaid korraldama. Kui meil praegu oleks maareform lõpule wiidud rüütlimõisade planeerimise ja korraldamise juures, siis muidugi wõiks üles seatud saada küsimus, kuidas talitada teiste maade liikidega. Ma ei eita seda sugugi, et kirikumaad korraldust nõuawad, kuid pean Riigikogu tähelepanu selle peale juhtima, et kui § 39 saaks täiesti ära kaotatud, siis peaks ministeerium otsekohe teisel päewal need kirikumaad kõik wõõrandama ja korralduse tööd ette wõtma. Kui ma ei eksi, on meil kunni 150 kirikute maawarandust. Nende korraldamine nõuab igatahes õige suurt tööjõudu, peaasjalikult tehnilist tööjõudu, — kuid maatagawara ja uute kohtade arwu kohalt nad kuigi suurt efekti ei annaks. Sellepärast oleks ka praegune seisukord niisugune, et esimeses joones tuleks ära korraldada rüütlimõisad ja neid on meil praegu weel 330 tükki olemas. Wõib olla, wabanewad tulewal suwel teatawad tehnilised jõud ja siis juba, peale rüütlimõisade, wõiks korraldust alata kirikumõisade juures. Ka Riigikogu sennine seisukoht on niisugune olnud, et kirikumõisad edasi jäetakse koguduste kätte maaseaduse § 2 alusel, nagu seda maareformi teostamise määruste § 39 ette nähtud. Nüüd tekib küsimus, kas oleks

olnud võimalik § 39-dat mitte ära muuta täiesti, vaid ümber töötada ja sundida kogudusi wõtma riigirenti. Ühtlasi wõiks kogudustelt wõtta ka võimaluse rentnikka wälja tõsta. Paistab, et asi wäga lihtne on: tulewad määrused ja märkused ümber teha ja siis on kõik korras. Mina ei ole küll jurist, wõib olla ehk ma eksin, aga mulle paistab isiklikult, et kui meie hakkame niisugusel kujul kitsendamata negotiorum gestori õigusi ja kui Wabariigi Walitsus wõtaks määruse sarnasena, siis ei oleks see enam mitte negotiorum gestor ja sel juhtumisel ei oleks võimalik olnud jätta kirikumõisaid koguduste kasutada maaseaduse § 2 alusel. Need juriidilised küsimused on meil praegu ministeeriumis arutusel ja, pean ütleva, et Kärkna mõisa asi meil ka nii meelega järele ei ole. Peale selle on veelgi niisuguseid juhtumisi ette tulnud kirikumõisadega, mis korraldust nõuawad, ainult wähe teisel alusel. Sellepärast on ministeeriumil ka tarwilik küsimusega selgusele jõuda. Meil on see küsimus arutusel ja on otsustatud seda nii ehk teisiti Wabariigi Walitsusele ette kanda. Kuid seda, nagu ma juba ennem ütlesin, ei wõi mitte teha ilma põhjaliku läbikauulumiseta, sest tagajärjed wõiwad niisugused olla, et ministeerium praeguse tööjõuga uute ülesannetega toime ei saa, ehk tuleks tööplaani muuta ja jätta rüütlimõisad kõrwale. Kui niisugune tahtmine Riigikogul on, olgugi, et mina tänini olen arwamisel, et Riigikogu enamus seda ei taha, ja et rüütlimõisad tulewad kõige enne ära korraldada ja siis kirikumõisad... Ministeerium asuks heameelega kohe kirikumõisade korraldamisele, kui mitte ei tuleks arwesse wõtta eeltoodud tööplaani. Meil on omal wäga raske niisuguste asjadega, kui Kärknas, tegemist teha. Pealegi oli hiljuti juhtumine, kus Riigikohtu otsuse järele tõsteti uued asunikud kirikumaa pealt wälja. Riigikohus on käinud täpisealt seaduse ja Wabariigi Walitsuse määruste järele. Sellepärast hakkab küsimus raskemaks minema. Ma arwan, et mõlemad endised ministrid, kes täna sõna wõtsid, wõiwad tõendada, et ennemalt niisuguseid juhtumisi mitte ei ole olnud. Sellepärast wastaks mina rkl. härra Pool'i küsimise peale, et ministeerium on otsustanud Wabariigi Walitsusele ette panna maareformi teostamise määruste § 39 rewiderimise alla wõtta ja küsimuse lahendamine antud praegu ministeeriumi juristide kätte, kes

läbi kaaluksid, kuiwõrd seda paragrahwi muuta tuleks ja missugused järeldused sel siis oleks.

L. Johanson (sd.): Küsimus, millega rahwaerakond esinenud, on küsimus, mida peaks otsustama waewalt Riigikogu, ta kuulub kohtu lahendamata. Aga üldine arwamine on koha peal, et ei tohiks Kärkna mõis kumbagi poole käes olla, palju põhjusi toodakse selle kohta seal ette. Ka siin on näidatud, kuidas need wastaspoolel üksteise wastu on talitanud. Mis aga just siin tähelpanu peaks äratama, on see, missugusel juhtumisel maad koguduste käes olla wõiwad. Teatawasti on Lähtre kogudus surnud kogudus ja temal ei ole Wene ajalgi elu sees olnud. Kui preester jumalateenistust pidas, siis oli seal kaks ehk kolm inimest kirikus kuulamas. See on ka arusaadaw, sest ligidal on Tartu ja sinna wõib jala käia, raudteel ja hobustega sõita, ja rahwas käib seal kirikutes. Kui nüüd isegi niisuguste koguduste kätte jäetakse maad, siis ei ole see otstarbekohane maade kasutamine. Mis aga Kärkna oma ilme annab, on see, et seal on ühel pool suured jõukad talupojad, kes tarwitawad rohkesti popside ja sulaste tööjõudu. Mõisaid, mis jagamisele tuleksid, ligiläheduses ei ole. Sootaguse mõis on linna oma. Sellepärast Kärknal kannatab rahwas maapuuduse all ja neile popsnikkudele, kes seal õige tihedalt asuwad, on maad juurde tarwis. See on ka üheks tungiwaks põhjuseks, mispärast just põllutööministeerium peaks üles wõtma selle küsimuse lähemal ajal, kuidas otstarbekohasemalt kasutada kirikumõisade maid. Niiwiisi aga neid pidada, nagu Kärkna mõisa, mille üle mitmed pooled waidlewad ja selle all isegi warandused kannatawad, ei wõi. On tarwis asuda kirikumõisade jagamisele. Ka Kärkna mõisa maad tuleksid anda eestkätt popsnikkudele, kes maapuuduse all kannatawad.

A. Kerem (rhw.): Rkl. härra Johanson läks juba asjas edasi, kui ta maajagamise wiisist siin rääkis. Mina arwan, et enne tarwis selgusele jõuda, mis alles jagamisele tulla wõib. Härra põllutööministrile tahtsin etteheite peale, et mina soowitanud mitte juriidiliste aluste põhjal toimetada, vaid kodaniku õigustunde seisukohalt, wastata, et minust õieti aru ei ole saadud. Ma wõiksin küll ümber pöördult ette heita, et härra põllutööministril ehk, õigem, tema abil, ei olnud mitte juriidiliselt selge, mis liiki maa Kärkna kiriku

tarwitada oli, kui ta raske otsuse rentnikkude suhtes tegi. Tal oli teadmata, kas Kärkna mõis on rüütlimõis, pastoraat ehk midagi muud. Mulle paistab härra põllutöoministri sõnadest, et ka tänaseni asja juriidilisesse osasse süwenenud ei olla. Seda teha oleks aga põllutöoministeeriumi kohus olnud, kui rendilepinguid tühistama tõtati. See kõik näitab weel kord, et siin ei ole esimeses joones just juriidiliselt nii toimetatud, kuidas toimetama oleks pidanud, waid on otsuseid meeolelu põhjal tehtud.

A. Jürman (põl.): Härra Jürgenstein'i poolt ettepanud ülemineku-wormelis nõutakse, et põllutöominister peaks enne otsuste tegemist rohkem selgust muretsema ja rentnikkudega ümberkäimises järjekindel olema. Ma tuletan härra Jürgenstein'ile meelde, et selle ettepanekuga oleks wõinud juba ammu esineda, wast sel ajal, kui härra Kerem põllutöominister oli. Senni ei ole maareformi teostamise juures ükski põllutöominister järjekindlalt ja muutmata enda otsuseid teostada suutnud, ega ole ära hoitud nähtust, et täna antakse kellegile maad ja järgmisel päewal wõetakse seda temalt ära ja antakse seda teisele. Seesugune järjekindluseta olek on alaline nähtus maareformi teostamise juures olnud. Sellepärast ei pruugi selle üle imestada ega seda leiduks pidada.

Arupärimises puudutatud küsimus on wäiksem, kui et meil seda Riigikogus oleks tarwis arutada. Need rentnikud, kes renti ei maksa ega põldu tarwiliselt ei hari, eneste wahel aina riidlewad, ei ole mitte enam rentnikud, waid maakurnajad. Nad ei paranda hooneid, ei hari maad tarwilise põhjalikkusega. Hooned on lagumas ja põllumajandus kannatab üldse selle all. Ma pean tähendama, et meie ei saa mitte niisuguseid rentnikka ka oma lehes kaitsta, kes oma kohuseid ei täida. Kõige imelikum on aga see, et rentnikkude tülküsimus antakse Riigikogu otsustada. Kui juba kohtul on raske otsusele jõuda, kel õigus, kel mitte, siis ei ole niisuguse küsimuse otsustamine Riigikogu asi ja asjata oleks Riigikogu aega selle küsimusega raisata. Rahwaerakond on mitu korda oma esitajate läbi toonitanud, et ei maksaks arupärimistega esineda, mis Riigikogusse ei puutu ja Riigikogu aega raiskawad. Ka see arupärimine kuulub asjata Riigikogu aega raiskawate küsimuste hulka ja rahwaerakond oleks

pidanud seda arwesse wõtma, sellepärast panen mina liht ülemineku-wormeli ette.

Juhataja K. Wirma: Ette on pandud kaks ülemineku-wormelit: esimene on Riigikogu liikme Jürgenstein'i poolt: „Riigikogu, ära kuulates Wabariigi Walitsuse wastust arupärimise peale Kärkna mõisa rentimise asjus, tunnistab tarwilikuks, et Wabariigi Walitsus kirikumaade ülewõtmise küsimuses enesele tarwilise selguse muretseks ja edaspidi rentnikkudega ümberkäimises järjekindlalt talitaks“, ja teine on rkl. Saar'e liht ülemineku-wormel

Asun rkl. Jürgenstein'i ülemineku-wormeli hääletamisele. (H ä ä l e t a t a k s e.) Härra Jürgenstein'i ülemineku-wormel on saanud poolt 33 häält ja wastu 21, seega wastu wõetud. Seega langeb rkl. Saar'e poolt ettepanud liht ülemineku-wormeli hääletamise tarwidus ära.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

4. W. Maaker'i ja W. Maaker (töer.)
J. Zimmerman'i küsimine Wabariigi Walitsusele asunikkude rendimaksust wabastamise asjus. (loeb): Praeguse aja hooneteehituse raskusi silmas pidades awaldas Riigikogu eelarwe alamkomisjon soowi, et asunikud ehitusaastatel saaks rendimaksust wabastatud, — kiwimajade ehitajad 3 aastaks ja puumajade ehitajad 2 aastaks.

Selle peale waatamata, et komisjoni istumisel wiibiw põllutöominister soowiawaldusega päri oli, ei ole senni selles asjas mingisuguseid samme astatud.

Palume teatada, kas ja millal mõtleb walitsus seda soowiawaldust täita.

Juhataja K. Wirma: Sõna on wastamiseks härra põllutöoministril.

Põllutöominister B. Rostfeldt: Riigikogu soowiawaldus wabastada rendist neid asunikka, kes oma kruntil hooneid ehitawad, oli põllutöoministeeriumi ettepanekul Wabariigi Walitsuses arutamisel, kuid Wabariigi Walitsus jõudis otsusele, et nimetatud soowiawalduse elluwiiimine seadusandlist korraldust wajab.

Sellekohase seaduseelnõu esitab Wabariigi Walitsus lähemal ajal Riigikogule.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra - punkti juurde.

5. M. Neps'i küsimine Wabariigi Walitsusele merimeestele palgamaksmise kohta riigiteenijatega alustel.

Rkl. **M. Neps** (sd.) (loeb): Kunni tänawu suweni makseti meriasjanduse peawalitsusele allu watel riigilaewadel teenijatele merimeestele palka ühesugustel alustel riigiteenijatega, see on põhipalka, elukalliduslisa ja perekonna-abiraha. Samuti said nad maksuta arstiabi, nagu muud riigiteenijad.

Kui tänawu suwel Riigikogu poolt 30. juunil s. a. wastuwõetud perekonna-abiraha seaduse põhjal riigiteenijaile perekonna-abiraha ja 13. kuu palka maksmata hakati, siis ülemaltähendatud merimeestele ei makstud seda seletusega, et riigilaewadel teeniwad merimehed riigiametnikkude hulka ei kuulu. Selle tagajärjel ei jäänud merimehed mitte ainult ilma kõrgendatud perekonna-abirahast ja 13. kuu palgast, waid nende palka vähendati koguni sellega, et neilt endinegi perekonna-abiraha ja maksuta arstiabi ära wõeti. Kui eralaewade mehaanikeride streigi puhul ka riigilaewadel teeniwate merimeeste keskel streigijutud liikuma hakkasid, siis seletati merimeestele ülemuse poolt, et neil kui riigiteenijail streikimine keelatud on. Ainult laewasõidumetile allu watel laewadel töötawale merimeestele maksetakse palka ühesugustel alustel riigiteenijatega.

Mitu kuud on merimeestele lubatud nende seisukorra kohta lõpulikku selgust muretseda ja seda parandada, kuid tagajärgi senni näha ei ole. Selle tõttu on merimeeste keskel põhjendatud meelekibedus tekkinud: teistele riigiteenijaile kõrgendati palkasid perekonna-abiraha näol, neil, merimeestel, aga vähendati. Sellepärast palun Wabariigi Walitsust wastata:

1) Mispärast ei leidnud Wabariigi Walitsus riigilaewadel teenijaile merimeestele palka maksta riigiteenijatega ühesugustel alustel, nagu see sündis kunni juunikuuni s. a.?

2) Kui selleks mõnesugused wormalised takistused olid, miks ei ole Wabariigi Walitsus asja püüdnud kiires korras lahendada?

3) Kas kawatseb walitsus üldse ülemaltähendatud merimeeste palgaolusid korraldada 1920 a. kunni tänawuni kestnud põhimõtte järele, see on ühesugustel alustel riigiteenijatega, jaatawal korral kunas kawatseb ta seda teha?

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

6. Th. Pool'i ja T. Kalbus'e küsimine Wabariigi Walitsusele maatarwitamise ja wõõrandatud maade eest tasuseaduse kohta.

Th. Pool (töer.): Maaseaduses on ette nähtud, et riigistatud maade tarwitamise õigusline alus kui ka maade eest tasumaksmise küsimus wastawa eriseadusega kindlaks määratakse.

Et nende kahe seaduse kiire teostamine otsustawa tähendusega asunikkude olukorra kindlustamise mõttes on ja sellepärast nende eelnõud kiirelt Riigikogule esitada tulewad, seda on Riigikogu kõik rühmad mitmel korral ühemeelselt tõendanud. Ka Wabariigi Walitsus on nähtawasti selle seisukoha omaks wõtnud. Juba 12. oktoobril 1921 a. teatas härra põllutööminister wastawa järelepärimise peale maakommisjonis, et põlise pidamise seaduseelnõu enam-wähem kokku on seatud, niisama ka teoksil seaduseelnõu wõõrandatud maade eest tasumaksmise kohta (Maakommisjoni protokoll nr. 22, 12. okt. 1921).

Maakommisjoni koosolekul 10. mail 1922 a. teatas härra põllutööminister uue järelepärimise peale, et „lähemal ajal tahab Wabariigi Walitsus Riigikogule esitada põlise pidamise seaduse, mida wõiks käesolewal Riigikogu istungjärgul wastu wõtta“ (Maakommisjoni protokoll nr. 13, 10. 5. 1922).

Et aga siiamani weel kumbagi seadust Riigikogule edasi antud ei ole, sellepärast palume Wabariigi Walitsust teatada:

1) Mil põhjusel ei ole maatarwitamise ja wõõrandatud maade eest tasuseadused weel Riigikogule esitatud?

2) Kas mõtleb Wabariigi Walitsus üldse lähemas tulewikus ja millal nimelt nimetatud seaduseelnõudega esineda?

Juhataja **K. Wirma**: Sõna on härra põllutööministril wastamiseks.

Põllutööminister **B. Rostfeldt**: Kewadise Riigikogu istungi lõpul

ühe küsimise puhul kandsin ma Riigikogule ette, et mõlemite küsimises puudutatud seaduseelnõude kokkuseadmiseks kui ka teiste küsimuste lahendamiseks, mis maaseaduse teostamisega ellu tulnud ja lahendamist seadusandlisel teel waja-wad, — Wabariigi Walitsuse poolt Riigivanema eesistumisel komisjon moodustati. Selle komisjoni tööd ei ole veel lõpule jõudnud ja wastawad seaduseelnõud on teoksil. Seda tööd loeb Wabariigi Walitsus rutuliseks.

Wabariigi Walitsus kawatseb mõlemad seaduseelnõud Riigikogule esitada, niipea, kui nad walmis saawad. Täpipealset esitamise tähtaega on praegu raske ära määrata.

Juhataja **K. Wirma**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

7. L. Johanson'i küsimine Wabariigi Walitsusele riigiteenijatele ja töölistele perekonna-abiraha maksmise asjus.

L. Johanson (sd.) (loeb): Riigikogu poolt 27. juunil 1922 a. wastuwõetud perekonna-abiraha seaduse § 1 märkuse 1. järele loetakse riigiametnikkudeks ja -teenijateks,

kes selle seaduse järele perekonna-abiraha saawad, kõiki neid, kes teeniwad riigi kodanliste wõi sõjawäe asutuste koosseisudes ettenähtud kohtadel. Sama paragrahwis märkus 4. järele määratakse näewatöölistele maksetaw perekonna-abiraha Wabariigi Walitsuse poolt erinormidega. Kurni erinormide maksmapanemiseni saawad päewatöölised perekonna-abiraha endisel määral.

Selle seaduse maksmahakkamisega on ühelt osalt riigiteenijatelt ja -töolistelt juulikuust alates perekonna-abiraha, mis nad enne said, ära wõetud. Nii on raudteelaste keskel rohkesti neid, kes kuuwiisi palka saawad, kuid koosseisus pole ette nähtud. Näituseks Tallinna raudtee warustusosakonnas 52 töolist. Neid on ka teistes ametkondades. Sarnased teenijad ja töölised on nüüd ilma perekonna-abirahata jäetud. Kuna nende palk juba isegi wäike oli — warustusosakonnas 3.150 m. kuus, — siis on perekonna-abiraha maksimise lõpetamine neile liig suureks töötasu vähendamiseks sel ajal, kus palkade kõrgendamise küsimus peaks kõne all olema. Riigikogu rahaasjanduse komisjonis seletas walitsuse esitaja, kes § 1 märkus 1. ja 4. praegusel kujul kaitses, et selle seadusega kõigi riigiteenistuses ole-

wate teenijate ja tööliste perekonna-abiraha küsimus saab jaatawalt otsustatud ja kellele otsekohe seaduse põhjal ei makseta, sellele määrab walitsus oma korraldustega, ilma et mõned liigid ilma jääksid.

Kõiki neid asjaolusid arwesse wõttes, palun Wabariigi Walitsusele esitada järgmised küsimised:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et uue perekonna-abiraha seaduse maksmahakkamisega üks osa riigiteenistuses seiswatest teenijatest ja töolistest, kes oma perekonna koosseisu järele on õigustatud abiraha saama, sellest ilma on jäetud?

2) Kui on teada, siis kas ja kunas kawatseb Wabariigi Walitsus nendele abiraha määrata ehk wastawa täiendawa seaduseelnõuga esineda?

(Juhatama hakkab abiesimees **A. Kerem**.)

Juhataja **A. Kerem**: Riigikogu läheb järgmise päewakorra-punkti juurde.

8. E. Kägu, P. Keerdo ja S. Andrejew'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Tartu töölisteühisuse kesknõukogu korjanduse ärakeelamise kohta.

(Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Tartu töölisühisuste kesknõukogul on juba kauemat aega kawatsus Tartu töölistemaja ehitamisele asuda, sest sennised ruumid ei wasta nõuetele. Praegustes ruumides ei ole wõimalik korralikku lugemislauadagi sisse seada, töolisteteatrist ja muust sarnasest asjast rääkimata. Sellel otstarbel pöörati minewal sügisel kohalikkude omawalitsuste ja riigivalitsuse poole töö-hoolekandeministeeriumi kaudu toetuse saamise otstarbel. Ehk nimetatud asutused küll kodanlistele teatritele-kõrtsidele ohtralt toetust annawad, jäeti Tartu kesknõukogu toetusest ilma „raha puudusel“.

28. mail s. a. küsis kesknõukogu poliitsei peawalitsuselt luba korjanduse toimepanemiseks majaehituse heaks kõigis Eestis linnades ja maakondades 10.000 korjamislehega. Selle peale tuli wastus, et siseministeerium lubab ainult Tartu linnas ja maakonnas korjandust toimetada 300 korjamislehega. 10. juulil korraliti uuesti lubaküsimist siseministri nime peale, mille peale wastus tuli 28. juulil s. a., et olla wõimatu üleriiklist korjandust lubada, sest et Tartu kesknõukogu tege-

wuse piirkonnaks on Tartu linn ja maakond. Nõnda siis otsis siseminister teine kord põhjuse kesknõukogu põhikirjas korjanduse takistamiseks. Meie aga teame, et siseminister korjanduse lubasid välja annab kodanliste seltsidele, millede tegewus põhikirja järele samuti üleriikline ei ole, nagu Petseri haridusselts, Peetri kiriku nõukogu jne.

Tartu töölised näewad siseministeri tegewuses sihilikku takistuse otsimist tööliste ettevõtetele. Ühtlasi juhiwad nad tähelepanu selle peale, et tulewa aasta riigi eelarwes on mitmed kümned miljonid toetust kodanliste asutustele, seltsidele jne., kuna tööliste ettevõtetele toetuseks pennigi ei ole. „Wanemuise“ teatrile, mis õieti ainult kõrts on, olla 1.000.000 marka, kuna kohalik linnawalitsus teise miljoni annab.

Allakirjutajad panewad Riigikogule ette lähemal koosolekul aru pärida Wabariigi Walitsuselt:

1) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus wastutusele wõtta ametnikud, kes Tartu tööliühisuste kesknõukogule ära keelasid korjanduse töölistemaja heaks?

2) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta, et tulewikus sarnaste nähtuste kordamist ära hoida?

Tallinn, 12. septembril 1922 a.

(Allkirjad) E. Kägu.

P. Keerdo.

S. Andrejew.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Kägu'l.

E. Kägu (kom.): Teie ülddemokraatiline wabariik on töölisteklassi niisõrd alla surunud, et see täiesti waeseks jäänud ja tal igasugused elamiswõimalused puuduwad. Arupärimises tahtsime meie teada saada, mispärast keelas siseminister ära Tartu ametiühisuse kesknõukogu ülemaalse korjanduse. Siin puutub asi tööliste organisatsioonidesse, kellel ühtegi paremat ulualust ei ole, kes on sunnitud urtsikutes ja urgastes asuma, ainukene parem ruum oli Suure Karja tänawal, see wõeti ka Tallinna tööliühisuse käest. Tartu ametiühisuste kesknõukogu töötab praegu äärmiselt kitsastes ruumides, seal on isegi liikumine wõimatu, rääkimata weel mingisugusest koosoleku korraldamisest. Kodanliste seltsidele leiate Teie küll ruume, aga tööliste organisatsioonid ei tea, kuhu end

paigutada. Kodanlisi seltse toetab Wabariigi Walitsus ruumidesaamisel, kuna töölised, kellel täieline õigus, — kui suuremal osal wabariigi õiguslistest kodanikudest, kes ise oma kätega nad ehitab, seda ei saa. Kui töölised ise omal jõul enestele ruume tahawad soetada ja selleks korjandust kawatsewad toime panna, siis seletab wabariigi siseminister: teie põhikirjas on ette nähtud teie tegewus ainult Tartu linnas ja Tartu maakonnas ja sellepärast ei saa teile üleriiklise korjanduse luba anda. Töölisteühingule ei anta mingisugust toetust, küll aga nendele teatritele ja kõrtsidele.

28. mail s. a. küsis kesknõukogu politsei peawalitsuselt luba korjanduse toimepanemiseks majaehituse heaks kõigis Eesti linnades ja maakondades 10.000 korjamislehega. Selle peale tuli wastus, et siseminister lubab ainult Tartu linnas ja maakonnas korjandust toimetada 300 korjamislehega. 10. juulil korrati uuesti lubaküsimist siseministri nime peale, mille peale wastus tuli 28. juulil s. a., et olla wõimatu üleriiklist korjandust lubada, sest et Tartu kesknõukogu tegewuse piirkonnaks on Tartu linn ja maakond. Nõnda siis otsis siseminister teine kord põhjuse kesknõukogu põhikirjas korjanduse takistamiseks. Meie aga teame, et siseminister korjanduse lubasid välja annab kodanliste seltsidele, millede tegewus põhikirja järele samuti üleriikline ei ole, nagu Petseri haridusselts, Peetri kirikunõukogu Tartus. Kui siseminister ühele wõimule, kirikunõukogule ja kohalisele haridusseltsile üleriiklise korjanduse luba annab, miks siis mitte tööliste organisatsioonile. Oletame, haridusselts on ikkagi tarwiline asutus, et ta küll tööliste sellel kujul, nagu kodanlised seltsid on, ei wasta. Haridust ei saa eitada, aga kirikunõukogule korjandusluba anda, kelle piirkond ka kaugemale ei ulata, kui Tartu linnas, siis näen ma, et see on täiesti riikline kuritegu. Siin on tegemist just töölisteklassi sihikindla wägistamisega. Kui 1922 a. eelarwe arutamise puhul meie poolt ettepanek tehti töölistemaja ehitamiseks teatav summa wõtta, siis kukutati see ettepanek läbi, kuna aga kodanliste teatritele, õigemini kõrtsidele näituseks „Wanemuise“ teatrile Tartus, miljon marka lubatud, teise saab kohaliselt omawalitsuselt, otsige eelarwe läbi, kas leiate ühe summa, mis oleks tööliste määratud. Kordan, siin ei ole mitte tegemist mingi-

suguse konksu otsimisega, waid lihtsalt töolisteklassi wägistamisega, ja neid asjaolusid silmas pidades teen ettepaneku arupärimist wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Arupärimise poolt on 18 Riigikogu liiget, sellega on arupärimine tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

9. E. Kägu, P. Keerdo ja S. Andrejew'i arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele töölisnoorsoo mee- leawalduse ta- kistamise ning laialiajamise kohta 3. septem- bril 1922 a. (Arupärimise-ettepaneku tekst: „8. töölisnoorsoo rahwuswahelisel pühäl, mida pühitseti puhkepäewal, 3. septembril, kawatses Tallinna metallitöölise ühisuse noorsookommisjon korraldada rongikäigu linnast Heinaturult (wõi nõndanimetatud „Wabadusplatsilt“) Piritale.

Rongikäigus kawatseti esineda töölisnoorsoo nõudmisi sisaldawate plakati- tega. Nõudmised olid oma loomu poolest kõigiti isegi tsaariseaduste seisukohalt, täiesti lubatawad, ja nimelt järgmised:

1) Maha militarism! 2) Meie terwitame nõukogude-Wenemaa sõjariistade vähendamise ettepanekut! 3) Elagu töölisnoorsoo ühine wäerind! 4) Noored, kaitske nõukogude-Wenemaad, kui proletaarlist wõitluskantsi! 5) Kadugu walge terror! 6) Elagu üleilmiline töölisnoorsoo organisatsioonide kongress! 7) Elagu 4-tunniline tööpäew 14—16-aastastele ja 6-tunniline tööpäew 16—18-aastastele! 8) Maksma kollektiiwlepingud! 9) Noortele 4- ja 6-tunnilise tööpäewa eest 8-tunnilise tööpäewa tasu! 10) Tööpalk peab wastama elukallidusele ja ei tohi madalam olla elatismiinumist! 11) Alaealisi kunni 18 a. wanuseni ei tohi kasutada öötöös, tükitöös ja ületunnitöös ning terwishoidlikult kahjulikkudes ettewõtetes! 12) Ametiõppuse aeg ei tohi olla üle kahe aasta! 13) Töörahwa lastele alg-, kesk-, üli- ja erakool ning õpiabinõud maksuta! 14) Koolisundus olgu maksew kunni 18 aasta wanuseni!

Kuid politsei keelas ära nii rongikäigu algamise linnast „kui ka kõik hüüdsõnad. Rongikäiku tohiti alustada ainult „Rusalka“ mälestussamba juurest ning ainsa

lipu all, mil mingit nõudmistsisaldawat pealkirja ei oleks.

Kui mee- leawaldajad Pirital rahwuswahelise proletariaadi hünni — „Internatsionaali“ — laulma hakkasid, komandati ratsasandarmid koosolekut laiali kihutama, millega need ka wõidukalt toime said, rahulikku töölisnoorsugu hobuste jalge alla tallates ning laiali ajades.

Ülemaltoodud asjaolusid silmas pidades panewad allkirjutajad Riigikogule ette lähemal koosolekul aru pärida Wabariigi Walitsuselt:

1) Mida kawatses Wabariigi Walitsus ette wõtta, et Eesti demokraatlikes wabariigis ka tööliklassile koosolekute wabadus kindlustatakse?

2) Kas kawatses Wabariigi Walitsus wastutusele wõtta 3. septembri mee- leawalduse takistajaid ning laialiajajaid?

Tallinn, 12. septembril 1922 a.

Riigikogu liikmed:

(Allkirjad) E. Kägu.

P. Keerdo.

S. Andrejew.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Keerdo'l.

P. Keerdo (is.): Meid ei üllata enam sugugi töolisteliikumise tagakiusamine. Töölise ajakirjade konfiskeerimine, nende sulgumine, tööliste arreteerimine, maalt- saatmine ja mahatapmine — kõik see on saanud täiesti harilikuks nähtuseks meie „demokraatlikes“ wabariigis. Kuid siiski tuli ootamata see jant, mida politsei 3. septembril Pirital toime pani. 3. septembril pidas kogu maailma töölisnoorsugu oma päewa. Igalpool peeti seda juba 8. korda. Tallinna töölisnoorsugu tahtis ka seda päewa pidada ja arwas, et tal vähemalt see õigus peaks olema, mis teistes kuningriikides ja „kah“ wabariikides. Kuid lugu kujunes teisiti. Rääkimata sellest, et Riigikogu poolt on wastu wõetud koosolekute seadus, mille järele üldse luba ei ole tarwis nõutada, waid ainult teadaandmine tarwilik, Tallinna wõimud seda siiski ei pea, põhjendades seda seega, et Tallinnas olla sõjaseadus. Koosolekute seaduses ei ole aga mingisuguseid erandid tehtud. Kui siseminister arwab, et tema, endise Wene kindralkubeneri õiguste põhjal, wõib sõjaseaduse piirkonnas erimäärusi wälja anda, siis peaks see sündima peale Riigikogu poolt wastu wõetud koosolekute sea-

duse maksmahakkamist. Leian, et takistused, mis Tallinnas tööliste koosolekute korraldamisel tehakse, seadusvastased on. Kui see arupärimine wastu wõetakse, siis ehk wastab ka siseminister, kelle korralduste põhjal tööliste koosolekute pidamist takistatakse. Igatahes pidid rongikäigu korraldajad, tahes ehk tahtmata, selle isemoodi korraldusega leppima, mis, minu arwates, küll täiesti seaduse wastane on. Rongikäiku Peetri, ehk nõndanimetatud Wabadusplatsilt ei lubanud Tallinna politseiülem mitte, waid määras omalt poolt Russalka samba juures kogumise. Meie teame aga, et kodanilisele noorsoole on lubatud kõiksugu rongikäike kesklinnas. Meie teame ka, kuidas need kõiksugu wärwiliste hilpu dega skoudid kesklinnas paraadisid peawad. Kui kogumine linnas sõjaseaduse piirkonnas olewale linnale mingisugust hädaohtu ähwardab, siis, arwan ma, peaks see ka maksma iga organisatsiooni kohta. Kuid nähtawasti on meil ikkagi 2 seadust ehk kuigi üks seadus, aga seda käsitatakse kahel kombel, selle järele, kelle kohta seda seadust tarwitatakse. Weel enam, ei lubatud isegi kõige harilikumaid loosungid rongikäigus tarwitada. Ma tutwustan teid kohe nende loosungitega, et näidata, kui kardetawad nad siis õige on. Loosungid on järgmised: 1) „Maha militarism“. Minu arwates, suluti alles hiljuti üks tööliste leht sellepärast, et ta nimetas meie kindralid militarismi edustajateks. Ometi on sellest loosungite keelust näha, et ka meie siseminister wõi Wabariigi Walitsus samal arwamisel on, ega muidu poleks seda loosungit keelatud. Siis 2) „Meie terwitame nõukogude-Wenemaa sõjariistade wähen damise ettepanekut“. On see siis jällegi niisugune loosung, mis riigikorrale kardetaw? Ja kui see tõepoolest nii on, siis näitab see ainult seda, et kõik need ilusad sõnad, milledega siin harilikult esinetakse, ja mida siin walitsuse esitajate suust kuuleme, ainult sõnakõlksud on, ja mingisugust tahtmist ei olegi rahu elada naaberriikidega ja eriti nõukogude-Wenemaaga. Siis 3) „Elagu töölisnoorsoo ühine wäerind“. Kodanlusele antakse igasugused wõimalused organiseerimiseks ja ühinemiseks. Riik annab omalt poolt koguni toetust selleks, et skoutismi edendada. Haridusministeeriumi eelarwes on skoutide organisatsioonidele toetus üles wõetud. (W a h e l h ü ü e: S k o u t i d e k ä s i t ö ö j a o k s.) No jah, ma ei tea missu-

gune see skoutide käsitöö on, kas püssilaskmise harjutused käiwad ka käsitöö hulka wõi mitte. Igatahes taheti sellega ära wõtta igasugune ühinemise wõimalus, rääkimata mingisugusest toetusest, sest seda meie ei ootagi teie poolt, lubatagu meile ainult ühinemise wõimalus niitwõrd kui see samasugustes teistes kodanlistes riikides olemas. Neljanda loosungi pealkiri, mis ka lubamataks tunnistati, oli „Kadugu walge terror“. Kui teie walitsus arwab, et niisuguse loosungiga wälja tulla ei tohi, siis tähendab see wist seda, et terror täiesti õigustatud. (M. Martna (sd.): Seal puudus wist „jäagu punane“.) Ma arwan, et Teil, härra Martna, oleks küll kõige wähem õigust... (M. Martna (sd.) ... seda punast wärwikaarta!) ... tulla punaste kohta etteheiteid tegema, kuna Teie partei käed töölisteliikumise wägistamisest puhtad pole. Kõik teised loosungid, nagu „elagu töölisnoorsugu“, „elagu 4-tunniline tööpäew 14—16-aastastele“ ja „6-tunniline tööpäew 16—18-aastastele“, „Tööpalk peab wastama elatismiinumile“ jne., mil puhtmajanduslikud nõudmised, keelati samuti ära. Rongikäigu kogumise koht oli, nagu öeldud, „Russalka“ juures. Äramineku algus oli politsei poolt lubatud kell $\frac{1}{2}$ 11. 10 minutit peale $\frac{1}{2}$ 11 tuli politsei sinna ja ütles, et aeg on minema hakata, sest lubas on ette nähtud mineku algus punkt kell $\frac{1}{2}$ 11. Ma olen kindel, et kui rongikäigust osawõtjad oleks 5 minutit enne $\frac{1}{2}$ 11 kokku kogunud, siis oleks politsei nad laiali ajanud, põhjendusega, et kogumine hulkadesse keelatud. Tähendab, kui töölised tahawad mingisugust rongikäiku toime panna, siis peawad kõik osa wõtta kawatsejad juba päewa warem oma kellad ühte seadma, et mitte ühte minutit hiljem wõi warem tulla. Seda ei ole teiste rongikäikude korraldamisel nõutud. Kui kodanlased rongikäike korraldawad, oodatakse tundide kaupa koha peal ja politsei ei nõua seal mingisugust täpipsust. Kui aga meilt seda nõuti, siis tähendab see ainult ühte: taheti rongikäiku üldse nurja ajada. Kuid see oli ainult wäikene asi, sest Piritale jõudes sündisid alles politsei pärlid. Sinna jõudes pidi hariliku wiisi järele orkester mängima, aga politsei keelas mängu koha peal ära, öeldes, et rongikäigus on küll lubatud muusika, kuid mitte seisma jäädes. Edaspidi tuleb wist nii korraldada, et kui rongikäik kuskil koha peal seisma jääb, siis peab muusikakoor, et edasi mängida wõida,

kogu aja ringi käima. Politsei seletas oma keeldu sellega, et ettekirjutatud lubas ei ole mitte ära tähendatud, et muusekandidid seistes wõi istudes mängida wõiksid. Ma ei tea nüüd, kuidas „Estoonia“ kontsertidega on, kas seal ka politseile teatatud on, kuidas ühel wõi teisel muusika-kooris mängida tuleb: seistes, istudes wõi küürutades. Oli kindel, et kui ühe wõi teise politseimääruse alla rongikäijad enast painutanud ei oleks, siis mingisugused kokkupõrked oodata oleksid olnud, mida loomulikult ükski tööline ei ihalda. Kuid politsei sai toime ühe weel imelikuma asjaga. Kõnetool, kus kõnelejad kõnelesid, oli ehitatud lilledega ja mõne loo-ningiga, ja nimelt, kus nõuti üleilmist töölisnoorsoo kongressi kokkuastumist ja teine, kus nõuti alaealistele töölistele 6-tunnist tööpäewa. Politsei wõttis need aga ära ja pidas nähtawasti kõnetooli ehitimist mingisuguseks suureks riigiwastaseks kuritööks. Kui ma seal kõnelejana üles astusin, sain mina selgusele ühe asja kohta, mida ma senni mitte ei teadnud. Ma nimetasin oma kõnes muuseas politsei nime, seal aga karjus terve politseikari wahele, et see olewat politsei haawamine. Et „politsei“ mingisugune laimaw wõi haawaw sõna, seda ma ennem ei teadnud. Wastasel korral oleks tarwitanud mingisugust teist nimetust nende sinist mundrit kandwate ametmeeste kohta, olen kuulnud neid nimetatawat ka wõmmideks ja oberwõmmideks, — wõib olla, et see mitte sõimusõna ei oleks. Kindel on ainult üks, et „politsei“ on sõimusõna, sellepärast et ainult selle sõna nimetamise pärast, enne kui üldse politsei tegewusest rääkima sain hakata, karjusid nad juba wahele. Kui töölisnoorsugu laulma hakkas harilikku rahwuswahelist töölistehümni — „Internatsionaali“, siis ajas ratsapolitsei ilma mingisuguse hoiatuseta lauljad laiali, ajas lastele ja täiskaswanutele hobustega selga, ainult sellepärast, et nad laulsid seda rahwuswahelist tööliste hümmi. Wõib olla oli see hobustega selgaajamine politsei poolt teatud prowokatsioon. Wõib olla, taheta weel midagi suuremat kätte saada. Wõib olla, taheti tööpoolset seda päewa mingisuguse werepulgama mälestada. Sest eelmisel pühapäewal täpisealt samasuguse loa järele korraldatud meeleadusel laulmist ei ka mängimist koha peal ei keelatud, seda iseenesest mõistetawalt lubatuks pidades. Wõib olla, taheti, et töölistes wastu hakkaksid. Nähtawasti oli selleks sinna

kokku aetud suurem osa Tallinna politseist; nii ratsa-, jala- kui ka kaitsepolitseinikka käis seal salkade kaupa ümber. Ja lõpuks weel: kui rongikäik Piritalt „Rus-salka“ juurde tagasi jõudis, siis saadi weel wiimase naljaga toime. Kui ainukest lippu, mis rongikäigus oli, kokku käänatult koju wiimiseks ühe tööliste poolt õlale wõeti, — raha niipalju ei olnud, et oleks wõidud woorimeest wõtta, — siis tuli kohe politsei juurde ja ütles: „Teie ei tohi mitte lippu õla peal kanda, peate käes hoidma.“ Ja siis anti politsei kaasa, kes seda ühte meest lipuga saatis sinna, kus lipp ära anti. Kas tööpoolset teile see asi, mis politsei tol korral toime pani, naeruwääriline ei paista? Wõib olla, et temal teistsugused kawatsused olid, ehk taheti, nagu ma juba ütlesin, midagi suuremat prowotseerida, siis on see arusaadaw, aga kui politseil see siht oli, siis see tal igatahes korda ei läinud. Töölistes ei lasknud enast õnge wedada. Kõike seda silmas pidades panen ette see arupärimine wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Sõna on hääletamise motiivide kohta rkl. Palwadre'l.

A. Palwadre (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Minul isiklikult ja sotsiaaldemokraatide Riigikogu rühmal üldse on mitmel korral juhus olnud kõige kategoorilisemalt Riigikogus nõuda, et tööliste klassile oleks kõik wabadused osaks saanud, missuguseid demokraatline kord üldse wõimaldab ja missugused wabadused teistele rahwakihtidele osaks saawad. Samuti oleme alati protesti awaldanud sarnastel kordadel, kui politsei endisi tsariaegseid harjumisi mitte ei katsi kõrwale jätta. Meie oleme neid seisukohti alati kaitsenud ja kaitseme ka edaspidi. Kuid käesolewal arupärimisel on omad iseäraldused, mille tõttu meie siiski ei saa toetada esitatud arupärimist. Eelkõneleja rkl. Keerdo, kes põhjendas arupärimist, unustas ära ühte tähtsat asja ette toomast, mis iseloomustab teisest küljest neid kokkutulnud „noori“. Tema rääkis ainult sellest, mis politsei on teinud, ja wõib kindel olla, et politsei on seaduslikust kor- rast üle astunud ja ta tuleb wastutusele wõtta. Kuid teisest küljest Piritale kokkutulnud noored olid sarnased, kes heaks kiitsid Wene tshe-ka surmaotsused, eriti sotsiaalrewolutsionääride kohta ja kes edaspidi soowitasid sotsiaalrewolutsionääride ja sotsiaaldemokraatide kohta sa-

masuguseid surmaotsuseid teha. Seesama rkl. Keerdo, kes selle „noorte“ otsuse poolt oli, algas oma poliitilist karjääri sotsiaalrewolutsionäärade ridades. Ta on nüüd sinnamaale jõudnud, et oma endisi õpetajaid ja parteiseltsimehi surma mõistab. Kuhu ta edasi läheb, ei ole teada. Igatahes istuwad Riigikogus praegugi endiste sotsiaalrewolutsionäärade järeltulijad ja ei ole mingisuguseid põhjusi Wene sotsiaalrewolutsionäärilede surmanuhtlust nõuda. Tööliste hulkadel ei peaks üldse sünnis olema sarnaseid surmaotsuseid heaks kiita, eriti weel alaealiste laste juuresolekul — tähendas ju rkl. Keerdo ise, et politsei „lastele“ peale ajas. Tähendab laste juuresolekul sunnitakse koosolekule peale sarnased werised otsused. Kõik see asjaolu laseb ainult oletada, et siin on tõepoolest tegemist noorte hottentotlastega, kes ise surmaotsused heaks kiidawad, aga siiski kisa tõstawad, kui neid demokraatliku korra huwides korrale kutsutakse. Arwesse wõttes neid asjaolusid, ei saa meie rühm mitte moraalselt toetada seda arupärimist.

Juhataja A. Kerem: Sõna on hääletamise motiwide kohta rkl. Kägu'l.

E. Kägu (kom.): Mis puutub sellesse arupärimisesse, siis ma ütlen, et ei maksa sotsiaaldemokraatidel, kui ära nähtakse, et klassiwennad, kes rind rinna kõrwal töölistehuwisid „kaitsenud“ on, niisuguste otsuste elluwimist mitte jätta saatuse hooleks, ega ka ainult Kägu ja Keerdo hooleks. Tahetakse wõitluses olla õiguse eest ja kui nähtakse, et need, kelle kohta see otsus wastu wõeti, kaitsmise alla käiwad, siis astuge awalikult üles—„Walwajas“ on täna jälle kõnekoosolek — tulge ja astuge seal üles, aga ärøe peitke endid nelja parlamendi seina wahele, kus keegi teie häält ei kuule. Häbi teile, kui teie wõitlust pelgate! (W a h e l h ü ü d e d.)

Juhataja A. Kerem: Sõna on rkl. Einbund'il hääletamise motiwide kohta.

K. Einbund (rhw.): Austatud Riigikogu liikmed! Riigikogu liikmena lubaksin ma enesele hääletamise motiwide kohta paar märkust teha. Kõik ettetoodud asjaolud ei wasta suurelt osalt tõeloludele. Politsei poolt olid tõesti teatawad nõudmised üles seatud, missuguses korras noorte koosolek oleks pidanud käima, et ära hoida kokkupõrkeid, nagu ette tulid 1. mai puhul. Tallinn oma iseloomu ja elanikkude

koosseisu poolt ei ole tõesti weel nii rahulik, et sarnased demonstratsioonid alati kõige rahulisemalt korda läheksid. Kui eriti politseil see kindel teadmine oleks, et selle ringkonna poolt korraldatud wäljaastumised korralikult ja rahulikult mööda läheksid, siis ei oleks mingisugust põhjust olemas kitsendusteks. Et seda kindlust mitte ei ole, ja et sel korral tegemist oli just lastega, siis pidi õnnetuste ärahoidmiseks teatawad ettewaatused abinõud ette wõetud saama. Mis meie aga nägime? Hoolimata kõigist sellest, et olid teatawad nõudmised üles seatud, tulid noorte juhid ja just risti wastu politsei korraldustele toimetasid nad kõike seda, mis politsei keelanud. Mis pidi niisugusel korral politsei, kui korrahoidja aparaat, tegema? Kas pidi ta ennast silmakirjateendrina näitama, kes ühelt poolt määrused wälja annab, aga, teiselt poolt, heameelega pealt waatab, kuidas neid määrusi rikutakse? Mina arwan, et arwustada wõiks neid politsei korraldusi, mis tema tegi, aga mitte seda, kui politsei tehtud korralduste täitmise järele walwas. Muidu ei maksaks ju ühtegi korraldust teha, ega ühtegi ettekirjutust anda. Ja et korraldajate poolt tõesti mitmesugused wäljaastumised prowotseeriti, ei olnud teist teha, kui politsei pidi wastutusele wõtmiseks just need asjalikud tõendused ära korjama. Mina ei ütle kaugeltki mitte, et kõik nii oleks läinud, nagu kõige eeskujulikuma korra juures minema oleks pidanud. Iga ametnik saab wastawa tasu, nagu see alati üleastumiste kordadel olnud.

Agas teiselt poolt peame esinema ka nõudmisega kodanikkude wastu: on üks korraldus tehtud, siis ükski arusaaja kodanik ei prowotseeri kunagi korrapidajat aparaati sellega, et ta igal sammul sellest korraldusest üle astub ja sunnib politseid korda jalule seadma asuma.

Sellepärast, austatud Riigikogu liikmed, mina isiklikult hääletan selle arupärimise poolt, et mul wõimalus oleks näidata, kuidas see asi tõepoolest olnud, sest minul on andmeid, et ta mitte nii ei olnud, nagu austatud arupärijad sellest rühmast seletanud.

Juhataja A. Kerem: Hääletamise motiwide kohta on sõna rkl. Jonas'el.

E. Jonas (is.): Käesolewas arupärimises käsitatakse politsei poolt ettewõetud wägiwallaakti töölisnoorsoo meelega awalduse laiali saatmise korral. Meie

rühm ei saa asuda mitte sarnasele seisukohale, nagu sotsiaaldemokraadid, kes hindawad politsei tegewust selle järele, missugusel põhimõttelisel seisukohal asuwad laialiaetud. Kui nii asja peale waadata, siis ei pääse mööda sellest libedast pinnast, kus asuwad kommunistid, tunnistases õigeks sotsiaalrewolutsionääride surmamõistmise ja mille eest sotsiaaldemokraadid neid hukka mõistawad. (A. Palwadre (sd.): Ma ütlesin selgesti, et meie politsei tegewuse hukka mõistame.) Kui teie politsei tegewuse hukka mõistate, siis peaksite ka arupärimise poolt hääletama, sest käesolewal juhtumisel käsitab ta ainult politsei tegewust, ega nõua laialiaetute seisukoha tunnustamist.

Meie hääletame selle arupärimise poolt selleks, et omalt poolt weel kord hukka mõista Eesti wabariigi politsei tegewust.

Juhataja A. Kerem: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See arupärimise-ettepanek on saanud poolt 12 häält, sellega tagasi lükatud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

10. E. Kägu, P. Keerdo ja S. Andrejew'i ettepaneku tekst: **arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele tööliste streigiõiguse rikkumise kohta.**

„11. juulil algas Tartus „Tegur'i“ wabrikus streik, millele järgnes töö seismajätmine Haubner'i, telefoni ja Lellepi wabrikutes. Streik wõeti ette tööliste poolt selle järele, kui wabrikandid loobusid tööliste puhtmajanduslisi nõudmisi täitmast.

Kohe streigi algul hakkasid kodanlised lehed waleteateid streigi kohta tooma, et töölistehulkades lahkhelisid sünnitada ja meeleolu langemist luua. Ühes sellega wõtsid wabrikandid kõik abinõud tarwitusele, et streigimurdjaid leida. Streigi kolmandal nädalal läks neil ka korda väljastpoolt streigimurdjaid leida, kellele mõned üksikud endised töölised seltsisid. Need olid sarnased töölised, keda wabrikutesse wõeti ainult streigimurdmise otstarbel, kuid mitte töötegemise tarwis. Streigimurdmisele astus energiliselt vastu streigikomitee, katsudes streigimurdjatele selgeks teha, et nende teguwiis tööliste äraandmine on. Streigikomitee selgitustöö andis tagajärgi. Edaspidisele streigikomitee tegewusele astus wahele politsei ja

takistas tema tegewust, keelates liikumise ja wiibimise wabrikute lähedal ära. Wabrikantide (eriti Lellepi) poolt lasti teated lendu, nagu oleks streigimurdjate kallal streikiwad töölised ja streigikomitee liikmed wägiwalda tarwitanud, mis täiesti waleteade on. Kuid siiski jätkas politsei streigikomitee tegewusse segamist, millega streigikomitee tegewus osalt takistati. Streigikorraldamise ja töölistehuwide kaitsemise eest karistati telefoniwabrikus 22 töolist sellega, et neid wärawa taha jäeti.

Streigi algul tehti ühendatud streigikomitee poolt wabrikantide ühisusele ettepanek lepituskotta läbirääkimistele tulla, mis wiimase poolt tagasi lükati, sest wabrikantidel oli lootusi politsei ja äraandjate streigimurdjate abil streiki maha suruda. Lõpul tulid „Tegur'i“ ja Haubner'i wabriku juhatajad lepituskotta, kuid ainult rääkimiseks.

17. juulil algas Tallinnas töötawas Balti puuwillawabrikus pärast seda streik, kui wabrikujuhatuse tööliste palganõudmise (25% palgalisa) tagasi lükkas. Streik oli kogu aja puhtmajandusline. Palgalisa nõudmine oli tingitud sellest, et puuwillawabriku tööliste enamus 1.500—2.500 marka kuus teenib, millest muidugi ei jätku äraelamiseks.

Kuid selle peale waatamata, et tööliste nõudmine enam kui õiglase oli ja demokraatlise Wabariigi Walitsuse ja ametnikkude kohus oleks pidanud olema töölisti kõigiti toetada, asusid walitsuswõimud algusest peale kohe wabrikujuhatuse toetamisele tööliste vastu. Sellest kõnelemata, et töö- ja hoolekandeministerium mingit sammu ei astunud kas wõi wäiksegi surweawaldamiseks wabrikujuhatuse peale tööliste õiglase nõudmise rahuldamiseks, hakkas politsei töölisti taga kiusama, kes streigiõigust tarwitasid ning wabriku lähedal oma arusaamatute klassiõdede ja -wendade hulgas kihutust tegid streigi kasuks. Streikijad wangistati, tiriti politseisse, kaitsepolitseisse ja sealt kohtusse, kus neid „korrarikkumise“, „sõimamise“, jne. ettekäände all aresti ning trahwi kandma mõisteti.

Toetusel, mis puuwillawabriku omanikud leidsid nii teiste wabrikantide kui walitsuswõimude poolt, suudeti pärast streiki, mis üle ühe kuu wälitas, streikijate meeleolu murda, nii et osa töölisti, iseäranis need, kes wabrikukorterites asuwad ning keda uulitsalewiskamisega ähwar-

dati, tööle asusid. Streigikomitee oli sunnitud streigi lõpetatuks kuulutama (augustil s. a.

Wabrikujuhatus tasus streikijatele käte sellega, et üle 200 töölise wärawa taha jättis, kuigi tööst mitte puudus ei olnud, mida see tõendab, et umbes 500 uut töolist juurde wõeti.

Nimetatud asjaolusid silmas pidades panewad allakirjutajad Riigikogule ette lähemal koosolekul Wabariigi Walitsusest aru pärida:

1) Kas kawatseb Wabariigi Walitsus wastutusele wõtta politseinikka, kes tööliste streigiõigust rikkusid Tallinna puuwillawabriku tööliste ja Tartu tehaste streigi ajal käesolewa aasta juuli- ja augustikuul?

2) Mida kawatseb walitsus ette wõtta, et wabrikantide poolt wärawa taha wisatud töölistele tööd wõi toetust muretse-da?

Tallinn, 12. septembril 1922 a.

Riigikogu liikmed:

(Allkirjad) E. Kägu.

P. Keerdo.

S. Andrejew.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Kägu'l.

E. Kägu (kom.): Peaks nüüd täiesti naiiw laps olema, kui hakkaks nõudma, et riigis, kus walitseb peremees, oleks streigiwabadus, et Riigikogus, kus on enamus täiesti rõhujate käes, et seal nõuda, et saaks täidetud täpisealt streigiwabadus. Õlekõrrega ei anta neile wastu näppusid, kes streigiwabadust rikuwad. Kuigi siin wõtta ja pikemalt kirjeldada, millest see streik tekkinud ja mismoodi teda takistati, siis ma arwan, on see täiesti ilmaaegne, sest teie pealuud on selleks liiga kõwad, et sinna auku sisse raiuda saaks. Ja see arupärimine ei ole mitte sellepärast esitatud, et teile auku pähe rääkida, ehk teie südameid haledaks teha, waid see arupärimine on selleks tehtud, et weel kord näidata rahwale ja kogu tööliklassile... (Paremalt poolt: Üle meie peade!) — Üle teie peade ja läbi nende seinte hüüame hulkadele: Waadake, mis siin sees tehakse!

See oli 1920 aastal raudteelaste streigi ajal, mille wabadust teie toorelt rikkusite, nii, et teie isegi oma käsikuid, tööhste-

nõudmiste mahasahkerdajaid, nii kui Heilman ja teised, et isegi need saatsite sunnitööle, kuid pärast tuli teil seda sammu armuandmisega wabandada.

Neile mahasahkerdajatele, keda sunnitööle mõisteti, andsite teie armu, et pimestada teisi töölisi, et waadake, meie seisame ikka ühesugustel alustel, möödamme kõigile ühesuguse mõõduga. (L. Johanson (sd.): Teie ise olete saahkerdaja d!) Käesolewa streigi juures ei wõtnud Wabariigi Walitsus mitte kõike seda rõhuwat aparati tarwitusele. Tema nägi ära, et wabrikantide ühisus küllalt tugew on streigi mahasurumiseks... (L. Johanson (sd.): Kus kohal prowokatsioon algab ja kommunistid lõpeb?) ... küll meie pärast waatame, kes need prowokaatorid on. Ja et wabrikantide ühisusel korda läks nii sotsiaaldemokraatide kui ka keskerakondade mahasahkerdamisel... Niisama olete ka teie süüdi! Ja siin nüüd selle mahasahkerdamise tõttu, sotsidest aiates maaliitlasteni wõtsid kõik abinõud tarwitusele, et tööliste silmi pimestada, et siis seda nõudmist maha suruda, isegi äärmise wadjaduse nõudmist, mil puhul teie praegu mingit muud ei saa ette tuua, kui et siin on poliitilistest wõtetest wälja mindud. Kuid aga teie ise ei lase läbi ühtegi streiki, ühtegi nõudmist, kus teie mitte riigi kukutamist põhjuseks wälja ei loe. Teie ise rikute seda ja segate wahela politseiga, wälja prowotseerides seda, mis eelmises arupärimises juba öeldud on. Niisama oli ka selle streigi puhul lugu, mis Tartus aigas „Tegur'is“ ja mitmes teises metallitööstuses. Tööliste seas algas streik, et oma wiletsat olukorda parandada. Neid sundis selleks kõhuküsimus ja et sealt wälja pääseda, algasid nad streiki. Tööliste streigi puhul hakkas kodanline ajakirjandus karjuma — kui nägi, et tööliste wäerind tugew ja oma püüetest ei loobu, et „waadake need hirmsad inimesed tükivad streiki poliitiliseks tegema“. (L. Johanson (sd.): Teie annate Anwelt'i ära niisama, kui Linkhorst Kingissepp'a!) Teie olete meid juba ammu maha müünud, mistarwis teie seda ette heidate. Teie müüsite juba 26 inimest ja weel ühed kui teised ära, mis teil weel meile ette heita on!

Juhataja **A. Kerem**: Palun kõnelejat mitte Riigikogu liigetega waielda.

E. Kägu (kom.): Siis keelake temale wahelerääkimine ära.

Selle prowõtseerimisele kutsus ajakirjandus wälja, nii et politsei ennast wahele segas, et mitte ei tuleks wiimati töölistele järele anda, et kõrwaldada Tartu streigikomitee eesotsas seisjaid, kes seisid wärawas töölistel wastas, et neile selgeks teha streigi tähtsust. Neid taheti laiali ajada, tuues appi politseid ja isegi kohtud, seliepärast, et neile sealt inimesi tööle ei lastud minna. Kuid ei saadud aga Tartust leida niipalju streigimurdjaid, waid mindi toodi wäljaspoolt inimesi, mitte selleks, et tööd teha, waid ainult selleks, et streiki murda. Niisama oli lugu Tallinna Balti puuwillawabriku streigiga, mis niisama lahti puhkes. Isegi need õiged nõudmised, õigemini need närused nõudmised, mis töölisteklass üles seadis 50 ja 25% palgakõrgenduse kohta, see ei ole sellele 40. margale, mis praegu päewas makstakse, mitte mingisugune palk ega lisatasu. Isegi neid nõudmisi, mida wõimalus oleks ette wõtjatel täita, isegi mitte neid ei ole tööhoolekandeministerium wõtnud wae waks kaitsta, et nõnda ette wõtjate peale wäikestki surwet awaldata. Siin ei jätnud ka mitte politsei ennast streigirikkuimisest puhtaks, waid niisama käisid wälispolitsei ja ratsapolitseinikud streiki takistamas, neid wärawast minema ajades, arreteerides ja rahukohus trahwis streikijaid rahatrahwiga ja niisama hästi ka arestiga. Nii mõisteti naistöoline Pallas, kes julges sel päewal, kui wabrikuwalitsus pani üles kuulutuse, et wabrikus hakatakse uusi töölisi tööle wõtma, kui julges see naistöoline Pallas wabriku hoowi peale minna, et teistele selgeks teha, et sellega saawad nad oma teistele seltsimeestele äraandjaks... Seal aga wõttis politsei naistöölisel kraest kinni ja tiris ta ennem oma jaoskonda, siis linna politseijaoskonda ja sealt otsemad teed rahukohtuniku juurde, ilma protokollit tegemata. Põhjendati selle peale, et ta söimanud olla, kuid ühtki söimusõna ei olnud protokollit panna. Protokollit tehti ilma söimusõnadeta ja wiidi rahukohtuniku kätte ja inimene mõisteti 300 marka trahwi maksma ehk kaheks nädalaks aresti. Kas peawad praegused walit sewad erakonnad, kes on alati pidanud oma seadusi paberilipakateks, ka seda paragrahwi põhiseaduses, mis on määratud streigiwabaduse kohta, selleks? Kas see paragrahw põhiseaduses jääb surnud punktiks, et millegiga wõimalik ei oleks streikijaid kaitsta, kui tegelikult sellega tegemist tuleb. Niisama kui teisi seadusi

olete pidanud ainult omale mingisuguseks kilbiks, ja ütlete, et meil on streigiwabadus, kuid kui seda tegelikult teostama minnakse, wõetakse talle igapidi wastutõotamiseks abi. Siin on ka täiesti mõistetaw ja ei saa ka mingisugust wahet teha wabrikantide ühisuse ja walitsuse wahel selles, et käsi peseb kätt ja wastastikku toetamine on tarwis, selleks kui nähakse, et jääwad ette wõtjad hädasse. Siis kirikust alates ja politseiga lõpetades minnakse appi neid streikijaid maha suruma. Niipea kui aga nähakse, et walitsusel midagi tarwis on, siis pakutakse sellele oma abi ja see on täiesti mõistetaw, sest et selle peal põhjeneb meie praegune demokraatiline kord, mis ka muidu jalul ei seisaks, nii et ilma pikema põhjusega ei pruugiks siin mitte sõnu teha. Kui tahetakse ütelda, tahetakse selle maski tagant wälja tulla, et „jah“, meil oli tarwis teda maha suruda, siis kas wõtab tööhoolekandeministerium selleks abinõud tarwitusele, et Tartus lahtilastud ja niisama ka Balti puuwillawabrikus, kus lasti lahti ligi kolmsada töölisi streigi pärast ja wiissada töölisi wõeti nende asemele, siis kas kawatseb tööhoolekandeministerium astuda samme nende tööliste tagasiwõtmiseks. Osa töölisi, kes elasid wabrikute korterites, on heidetud korteritest wälja uulitsale. Kuid meie teame, et kõik Tallinna ümbruses olewad „Ogorodi“ aiad töölistelaaagriteks on muutunud, kus mitte maju peal ei ole, waid mingisugusest puldaniist katused. Niisama on ka wäljaspool Tallinnat. Tööhoolekandeministerium ei ole astunud selleks mingisugust sammu ega leidnud ühtegi abinõu, millega wabrikantid ehk ette wõtjaid karistada niisuguse teguwiisi eest. Mina jään kahtlemata arwamisele, et ei suuda juba kunagi wend wennale pähe lüüa, ega hunt hunti ei murra.

Neid asjaolusid arwesse wõttes panen ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Sõna on hääletamise motiivide kohta rkl. Martna'l.

M. Martna (sd.): Kuna selle küsimuse kohta 2 arupärimist sisse on antud, nagu järgmine päewakorra-punkt nr. 9 näitab, siis teatan oma rühma nimel, et ta põhimõttelikult seda arupärimist toetab, et aga siin kahe arupärimisega tegemist on, toetab sotsiaaldemokraatiline rühm järgmise numbri all ettetulewat arupärimist.

Juhataja **A. Kerem**: Palun rahu. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Arupärimise-ettepanekut on 6 Riigikogu liiget toetanud, ettepanek on tagasilükatud. (Pahemalt poolt: See on vägiwald.)

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

11. E. i. s. t. p. Rk. rühma arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele streigiwabaduse rikkumise kohta politsei poolt. (Arupärimise-ettepaneku tekst:

„Täna juuli algul algasid Tartus asuwa „Teguri“ wabriku töölised streiki, nõudes palgakõrgendust. Streik laienes kiiresti, wallates kogu kohaliku metalltööstuse. Wõitlus arenes rahulikult. Korrariikumisi kusagil ette ei tulnud. Sellest hoolimata segas aga politsei end streigiwõitluse. „Teguri“ ja Lellepi wabrikute ette seati politseinikud, kes hoolega silmas pidasid igat wabrikuile lähenewat töolist ja nad ilma igasuguste põhjusteta uulitsalt minema ajasid. Kui wabrikute juurde ilmusid streigikomitee liikmed, et väljaspoolt tööletoodud streigimurdjatele selgeks teha nende äraandliku tegewuse lubamatust, siis ei lasknud politseinikud streigikomitee liikmeid wabrikusse ning ähwardasid neid otsekohe arreteerida. Politsei läks oma agaruses niikaugemale, et keelas ära igale töölisevälimusega inimesele liikumise neil täna watel, kus asuwad nimetatud wabrikud.

Selles politsei waheseisemises näeb E. i. s. t. p. Riigikogu rühm politseilist omawoli ja tööliste streigiwabaduse rikkumist ning paneb ette Riigikogule pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1. Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et politseinikud segasid endid Tartus tööliste streigiwõitluse ja takistasid streigikomiteel oma ülesannete täitmist.

2. Kas on Wabariigi Walitsus need omawoli tarwitanud politseinikud wastutusele wõtnud wõi kas ta kawatseb seda teha.

3. Kas ja kuidas mõtleb Wabariigi Walitsus kindlustada tööliste streigiwabadust politseilise omawoli wastu.

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu 14. septembri s. a. koosoleku päewakorda.

Tallinnas, 13. septembril 1922 a.

E. i. s. t. p. Riigikogu rühma nimel:

(Allkirjad)

E. Jonas.
J. Piiskar.
K. Freiberg.
W. Orras.“)

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Jonas'el.

E. Jonas (is.): Tartu töölised on iga aasta katsunud oma äärmiselt wiletsat seisukorda parandada. Eelmistel aastatel katsuti lepituskoda kaudu kollektiivlepingut maksma panna. 1919 aastal läks see ka korda, aga juba 1920 aastal tõrkusid ettewõtjad lepituskotta tulemast. Siin ei jäänud töölistel enam teist teed üle, kui streigi abil palgaolusid parandama hakata. Eelmisel aastal läks see streik nurja peasjalikult sellepärast, et kodanline ajakirjandus üldse ja eriti just Tartu „Postimees“ tõi järjekindlalt prowokatsioonilisi teateid streigikomitee tegewuse kohta, häwitades nõnda wäheklassiteadlikkudes hulkades usalduse streigi juhtide wastu. Ja, nagu öeldud, streik likwideeriti.

Eelmise aasta kestes on aga Tartu töölised suure sammu edasi astunud. Õnnetult lõppenud streik on neile siiski õpetunniks olnud. Käesolewal aastal ei streikinud küll rohkem, kui üks tööstusala, nimelt metallitöölised, kuid seda rohkem oli üksmeelt ja seda kindlamini liitusid nad ühte. Streik algas „Teguri“ wabrikus ja lagunes kiiresti laiali. Ettewõtjad said aru, et siin ülitõsise wõitlusega on tegemist. Ning möödaläinud aasta eeskujul tõttas ajakirjandus otsekohe wabrikantide ühisuse huwisid kaitsma, tuues jällegi põhjendamata ja wale teateid streigikomitee tegewuse ja streigi käigu kohta. Aga seekord ei mõjunud need wõtted enam. Streikijad ei mõtelnudki tööle minna.

Seal ei jäänud wabrikantide ühisusel muud teed, kui pidi muretsema streigimurdjaid. Esialgu saadi mõni üksik kohalikkudest töölistest. Aga need töötasid ainult paar päewa ja lahkusid kohe, kui neile selgeks tehti, et niisugune teguwiis ainult kahju toob töölisteklassile. Nõnda läks nurja ka see streigi mahasurumise

katse. Aga wabrikandid ei heitnud meelt ja warsti hakati streigimurdjaid wäljast, isegi Tallinnast kohale wedama. Kui need streigimurdjad Tartu wabrikutesse ilmusid, siis katsuti neid kohalikkudest töölistest eraldada, milleks politsei lahkel wiisil oma abi wabrikantidele pakkus. Nimelt seati paari suurema wabriku ette politseinikud, kes töölisi wabrikule lähenemisel minema ajasid. Ja ometi ei olnud politseil selleks mingisugust õigust ega põhjust, sest terve streigi ajal ei ole töölistel ühtegi korda kellegi wastu wägivalda tarwitanud, waid streigirikkujatele katsuti suusõnaliselt selgeks teha nende äraandlikku tegewust. Ja seda sõna ja liikumiswabadust asuski politsei otsekohe takistama. Ning selles wabrikantide huwide kaitsemises läks politsei isegi nii kaugele, et keelas igale tööliseriites inimesele wabrikule lähenemise ära, kõnelemata weel streigikomitee liigetest. Kui nüüd ühest küljest politsei nii agarasti wabrikantide huwide kaitsemisega ametis oli, siis ei saa teisest küljest meie riiklikku töökaitse aparati, töökaitse kommissaride näol, kuidagi tööliste huwide südis kaitsemises süüdistada. Töökaitse kommissar talitas siin kui eeskujuline riigiametnik. Tegi mis tarwis teha oli lepitusköja kokkukutsumiseks ja kui wabrikantidel wähe tahtmist oli sellega jännata, jättis ka kommissar asja katki ning streigimurdmine arenes hoogsasti politsei abiga.

Kui nüüd lõpuks politsei agaral kaastöötamisel ja töökaitse organide mittemidagi tegemisel kordä läks maha rõhuda Tartu streiki, siis oli loomulik see, et wabrikandid wõisid wõidetud töölistega nii talitada, nagu nad ise tahtsid. Nendele on kindlustatud riikliku wõimu toetus. Ja nad ei wiiwitanud minutitki mitmekümne inimese töölt lahtilaskmisega, karistuseks streigist osawõtmise eest. On täiesti wale see sihilik ajakirjanduse teade, nagu oleksid wabrikandid streigi pärast kaotanud töö ja selle tõttu ei saawat kõiki töölisi enam tööle wõtta, kes enne streiki töötasid. Wabrikandid ise aga tõendawad üsna awalikult, et nemad karistawad töölisti streigist osawõtmise eest töölt lahtilaskmisega.

Nii siis need kaks ajaolu — ühest küljest politsei aktiivne wahelesegamine ja teisest küljest töökaitse ametnikkude mittemidagi tegemine, loowad teatawa süsteemi, mille juures tööline kätest-jalgust

seotuna on heidetud ettewõtja operatsioonilauale, kus see oma äranägemise järele wõtab tööliste töowiljast niisuure protsendi, kui seda ise heaks arwab. Töölistel ei ole absoluut mingisugust võimalust enese seisukorda parandada. Suurtel sahkerdamise ajajärkudel, kui on tarwis enese kasuks meeolu luua ja hääli korjata, siis on keskerakonnad ja osalt ka parem tiiw wäljas tõendamas, et meil Eestis on siiski maksmas kõige suuremad wabadused ja ühes sellega õigused, kus kõik kodanikud on seaduse ees üheõiguslikud. Sisuliselt aga näeme, et need wabadused ja eriti streigiwabadus, mis igat deklaratsiooni on kaunistanud, muutub tegelikus riigiwaltsemise poliitikas ainult paberliseks wabaduseks. Teda ei saa kõige parema tahtmise juures tarwitada need, kellele ta määratud. Ning kõikide rahwakihtide „huwide“ eest „walwelseisew“ „erapooletu“ riigiwõim, politsei näol õpetab meile kõikide üheõiguslust seaduse ees sellega, et ta wabrikantide kasude kaitsemise otstarbel takistab wõitlewate tööliste tegewust, wõttes neilt kõige elementaarsema wabaduse — liikumiswabaduse. (Siseminister K. Einbund: Kuidas politsei neid takistas?) Politsei takistas neid sellega, et ei lasknud komiteed oma ülesandeid täita. (Siseminister K. Einbund: Mis see komisjon seal uulitsal siis tegi?) Ma ei tea, kas Teie saalis ei olnud wõi Teie ei kuulnud, kui ma seletasin, mis ülesandel komitee oli wabrikusse ilmunud. (Siseminister K. Einbund: Seal oli politsei post!) Enne aga wabriku ees politsei posti ei olnud ja on teadmata, kelle korraldusel ta sinna pandi. Kui see politsei post seal oleks enne olnud, siis oleks ta ka peale streigi lõpetamist jäänud, kuid politseinikud koristati kohe jälle ära, mis näitab, et see post oli seatud wabriku ette ainult streigi ajaks. (Siseminister K. Einbund: Jätke politsei post rahule, politseil on õigus asetada oma posti sinna, kuhu ta tahab.)

Nõnda näeme, tegelikult ei ole meil streigiwabadust ega wõigi temast senni juttu olla, kunni walitseb kindel kodanlike klassi walitsus, kelle ülim siht ja püüe on teha wõimatuks töölistel enese majanduslist seisukorda kuidagi parandada.

Kõiki neid asjaolusid silmas pidades panen ette arupärimist wastu wõtta.

Juhataja **A. Kerem**: Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Esitatud arupärimise-ettepanekut on toetanud 29 liiget, sellega on ta wastu võetud.

Riigikogu läheb järgmise päewakorrapunkti juurde.

12. E. Kägu, S. Andrejew'i ja P. Keerdo arupärimise-ettepanek Wabariigi Walitsusele Johannes Linkhorst'i wahi alt wabastamise ja kaitsepolitseis teenimise kohta, ja siseministri wastamine arupärimise peale.

(Arupärimise-ettepaneku tekst: „1. mail arreteeriti Johannes Linkhorst, keda süüdistati osawõtmises Eestimaa kommunistilisest parteist, sõjariistus wastuhakkamises ning politseiniku Tucher'm'i surmawalt haawamises. Linkhorst

anti sõjaminister Soots'i poolt sõjawäljakohtu kätte, kes süüdistatawa surma mõistis mahalaskmise läbi.

Surmahirmus sai Linkhorst oma seniste seltsimeeste äraandjaks. Ta andis üles Wiktor Kingissepp'a elukoha, näitas kaitsepolitseile kätte põrandaaluse trüki-koja ning kommunistlise partei tegelaste asukohad. Juba 3. mail oli Linkhorst, kuigi nähtawasti wahialusena, abiliseks kaitsepolitseil läbiotsimiste juures. Hiljem ilmus ta täiesti wabalt uulitsale. Läbiotsimistel esines ta wahel prowokaatorina: nii näituseks „leidis“ ta Kadaka külas Jäägri-Männiku talus lae wahelt põrandaalust kirjandust, mille ta nähtawasti ise sinna läbiotsimise ajal pistis. Umbes samuti toimetas ta juudi koguduse surmuaiawahi Baum'i juures, kus kirjawahetus „leiti“, mis kaitsepolitsei poolt oli kohale wiidud.

Iseenesest ei ole selles midugi mitte midagi „seaduswastalist“, et wabariigi kaitsepolitsei enesele uue kaastöölise leidis. Rewolutsionääride keskel on alati aeg-ajalt leidunud ollust, kes peksmise, piinamise ning surmaga hirmutamise mõjul saab selle asja äraandjaks, mille eest enne elu ja surma peale wõitles. Ka Eesti demokraatlise wabariigi kaitsepolitsei on tarwitanud ennegi Tammerikkusid ja Warfolomejewid.

Kuid samal ajal, mil Linkhorst kaitsepolitsei agendiks hakkas, ei wäsinud poolametlikud walitsuse lehed („Päewaleht“, „Waba Maa“, „Kaja“, „Postimees“) rahwahulki klaperjahile kutsumast kommu-

nistide häwitamiseks, kuna Linkhorsti süütegu (politseiniku Tucher'm'i haawamist) kommunistidewastaseks ässituseks tarwitati. Samal ajal, kui rahwahulki kommunistliste tööliste, kui „uulitsakakeluste“ tekitajate terroristide wastu üles kihutati, kui wabariigi kangelase Tucher'm'i perekonna heaks annetusi koguti, oli „kommunist-terrorist“ Linkhorst paremaks käeks siseminister Einbund'ile ning politseiülematele Lensinile ning Purile. Kindral Soots muutis Linkhorst'ile määratud surmanuhtluse 20-ks aastaks sunnitööks. See „sunnitöö“ sai aga tegelikult teenistuseks kaitsepolitseis. Nii tuleb wälja, et suurem riiklik kurjategija, keda kodanlised ajalehed senni weel kommunistiks nimetawad, on ühtlasi trui-maks ja ustawamaks abimeheks wabariigi tugede kaitstjatel.

Allakirjutajad panewad Riigikogule ette lähemal koosolekul aru pärida Wabariigi Walitsuselt:

1) Kas peab walitsus seda loomulikuks, et kaitsepolitsei oma teenistuses isikuid tarwita, keda ametlikult ja poolametlikult riiklisteks kuritegijateks nimetatakse ja kes awaliku arwamise teades ammu juba wäljakohtu poolt maha lastud?

2) Kas walitsus peab seaduslikuks prowokatsiooni süsteemi tarwitamist kaitsepolitsei poolt?

3) Kui ülemaltoodud küsimiste peale wastus eitaw — kas mõtleb walitsus oma kaitsepolitsei ametnikka wastutusele wõtta selle eest, et need Johannes Linkhorst'i prowokaatorina tarwitawad poliitiliste süütegude sepitsemiseks tööliste wangistamiseks ja kohtu alla andmiseks?

(Allkirjad) E. Kägu.

S. Andrejew.

P. Keerdo.“)

Tallinn, 19. sept. 1922 a.

Sõna on arupärimise põhjendamiseks rkl. Kägu'l.

E. Kägu (kom.): Mina ei kõnele mitte selleks, et teile härradele ja daamidele auku pähe wõi kõrwa taha rääkida. Demokraatlik wabariik on ilma nuuskuriteta ja prowokaatoriteta ja inimesteta, keda hirmutamise, peksu, piina ja muude demokraatliste abinõudega äraandjateks tehakse, niisama wõimatu, kui eesel ilma pikkade kõrwadeta ja kapjadeta. Kõigi

maade demokraatia seisab püsti kaitsepolitsei ja sandarmite abil, ja peaks laps olema, kui teid hakkaks noomima, et teil ka oma Puri'd on.

Niisama ei puuduta ma Wiktor Kingissepp'a tapmist, mida toime saata aitas radikael Linkhorst. Meid töölisi huwitab praegu eestkätt see aumehelikkus, millega teie, teie walitsus ja ajalehed ning kogu walitsewad ringid on Linkhorst'i asjas maha saanud. Kõik teawad ju, misugune suur number tehti Linkhorsti rewolwrikuulist, mis Tucherm'it haawas. Kas Linkhorst tõesti selle au osaline, kas tema wõi mõni agar nuhk oma ametiwenna maha kõmmutas, seda teab kaitsepolitsei paremini. Aga pärast 1. maid kutsuti kõik paadialused ja muidugi ka kuldnoorsugu, ning ohwitzere, weltweebliid klassiteadlikka töölisi rüüstama just sellepärast, et nende hulgas niisugune Linkhorst. Kõik teie hääletorud laulsid kiitust wapralt Tucherm'ile ja korjasid annetusi ta perekonna heaks, kuna Linkhorst'i, näidates kommunistlikka töölisi, kutsuti risti pooma nagu Wiktor Kingisseppa.

Aga mis tegi Linkhorst, wõi õigemini, mida tegi Linkhorst, Einbund, Lensin, Puri, Palm, Warfolomejew ja kõik püha kogudus, kes iseseiswust kaitseb elektriwannidega ning terasnuutidega? Kõneldakse, et kõige pealt tasust, mis Linkhorst'ile anti, 50 tuhat marka määrati Tucherm'i perekonnale, aga Linkhorst ise algas ühes Palm'i ja kompaniiga ringreisi mööda tööliskorterid, kust illegaalseid loodeti leida. Et niisuguseid teps mitte ei tabatud, siis nabiti põrandapealseid. Et aga neid kinni wõtta, seks oli tarwis „kuritööd“ prowotseerida. Linkhorst sõidab kirjanduse kimbuga ja Puri kirjadega mööda Tallinnat ringi ning „leiab“ siis süüdistusmaterjaali läbiotsitawate juurest. Nii sündis see vähemalt Kadaka külas ja juudi koguduse surnuaiawahi juures, kuhu Linkhorst ise Puri poolt sepsitunud kirjad ning kirjanduse kaasa wiis, kuna seal muidu mitte midagi leitud poleks. Linkhorst'i ja Puri ühise prowokatsiooni abil pisteti täiesti süüitud inimesed Wene uutlitsa lutikakongi. (W a h e l h ü ü e.) Ei mitte sugugi, kas ma seisan seal ligidal wõi ei. Et seda fakti tõendada, siis oli juba minu küsimises tähendatud, et mis tõttu on Linkhorst wabastatud. Minu teada tarwitasid kodanlised ajalehed selle numbri ära, tõstsid kisa, et waadake,

missugused asjad, missugused elemendid seal on, et sõjawäljakohus on täitnud otuse mahalaskmise läbi ja et ka otsus on juba täide saadetud. Kuid üllatuseks 1 päew enne seda küsimuse sisseandmist, tuleb ilusti, kapsti — too noorhärta wastu, minu suureks üllatuseks. Tohoo põrgu, mis see siis on. Tuleb üks teine inimene wastu ja ütleb, et waadake, inimene, kes on surma mõistetud, on teisest ilmast tagasi tulnud. Pärast aga selgus, et see inimene tõesti ümber rändab. Inimene käib Kadaka külas sigar hambus, nagu Linkhorst käis, laiali kiskudes põrandalust kirjandust, et sellega inimesele kätte maksta. (W a h e l h ü ü e: Miks ta kätte maksis?) Kui inimene äraandjaks saab, selleks ei ole wist see esimene juhtumine ajaloos, kus kõige äärmine rewolutsionäär, seltsimehe äraandjaks saab, kas piinamise wõi oma nõrkuse tõttu ja kas meie siis ütleme, et tema juba... astudes prowokaatoriks on, et siis tal neid inimesi tarwis on, nende urkaid üles anda. Peale selle käis ta juudi surnuaiawahi juures. Niisama on tema liikumas uulitsatel kaitsepolitsei saatel. Ma ei tea, kas ta politsei teenistuses on, wõi käib ta nendega wabatahtlikult, see on nüüd igatahes härra siseministri wastata. (O. Strandman (töer.): Millal see oli?) Umbes juulikuus, mul ei ole seda mitte kindlasti teada. Kingissepp'a kinniwõtmine oli maikuus, 3. mail. Kuid igatahes wist ei ole keegi nii naiiw, ega ei usu keegi, et härra siseminister tuleb ja ütleb, et jah, ta oli seal. Kuid millest on see siis tingitud, et kodanlistest lehtedest teade läbi on käinud, et ta maha on lastud, ja nüüd ta äkisti elab. Ma tean, teie kõik, algades sotsialistlistest ekspertidest, sotsidest, tulete tõendama, et Linkhorst'i nadikaelsus ja äraandmine iseloomuline on kommunistlikule liikumisele. Sest kui sealt wõis wõrsuda niisugune prowokaator, siis ei ole see liikumine rohkem wäärt, kui et tema wastu prowokatsioonidega ning Puridega ja Warfolomejewitega wõidelda. Selle üle ma waidlema ei hakka, kristlik Kesküll ja taewaliit Linnamägi wõiwad teile sest küsimusest loengu pidada Kristuse jüngrist Juudasest ning Ast wõi Rei wõi Alma Ostra Eesti vähemlaste Juudasest, pisikesest Hans Würstist.

Iga sõda tunneb ülejoosikuid ning äraandjaid, ilma nendeta ei ole ka klassisõda.

Juhataja A. Kerem: Ma palun parlamentliselt wiisakalt rääkida.

E. Kägu (kom.): Ma ei saa aru, milles ma wiisakas ei ole. Wõi on see toon liiga kõwa. Kahjuks Wiktorit ei ole enam, kes kirjutab. Ma arwan, et kui Riigikogu esimees loeb paberilt maha, siis minul kui lihttöölisel ei ole häbi seda teha. Aga kõigi kodanliste riikide kaitsepolitsei teene on, et niisugustest nadikaelttest, kes teenitud hõbeseekli porujommiks muutes kohe paadialusteks muutuvad, demokraatlise korra mädanenud tugesid teeb.

Teie kaitsepolitsei loodi siseministri poolt, kes maha sai kõige suurema prowokatsiooniga. See oli sots Hellat, kes töölisühisuste kongressi prowokatsiooniliselt lasi kokku astuda, et talle siis Isborskit teha, nüüd on see kaitsepolitsei nii kaugel, et awalikult tarwitab agendina prowokaatorit Linkhorsti, kelle ta surma on mõistnud hirmsa riiklise kuritöö eest ja keda teie ajalehed senni veel kohutawaks kommunistiks tembeldawad. Nii, et siin ei saa ütelda, waadake, teie oma ridadest on wälja wõrsunud niisugune kommunist. Ma ütlen, et igatahes ei saa oletamata jätta, et ka tööerakonnas oleks samasugune kommunist wõinud wõrsuda. Nii ei ole kindel sugugi, kui härra Strandman wõetakse kinni, piinatakse ehk tehakse temaga, kui tal midagi ära anda on...

Juhataja A. Kerem: Rkl. Kägu, ma palun mitte isikliseks minna.

E. Kägu (kom.): Nüüd tullakse ja üteldakse, et waadake, teie hulgast on wälja wõrsunud äraandja. Mina ei ole sugugi kindel, et teie rühm ainult neist koos ei seisa, kes siin Riigikogu toolidele istuwad, siis ei ole teil tegelikult midagi ära anda. Et inimene piinamise läbi äraandjaks saab, see ei ole sugugi imestamiswürrt asi. (M. Martna (sd.): Kas Teil ka seenõrkus on?) Seda näitab igatahes tulewik. (Üldine naer.) Niisuguste nadikaelte, nagu teie partei on, mina ennast ei wanner.

Juhataja A. Kerem: Kõneleja, teen Teile märkuse haawawate ütelduste tarwitamise pärast.

E. Kägu (kom.): Igatahes mina seda Teile ütleva ei tule, et waata jah, mina seda ei saa. See jääb täiesti minu oma teada, seda wõin ma teile alles siis ütelda,

kui seisan Puri elektriwannis ja wõllas ripun. Teiseks küsin, kas kawatsewad praegused walitsewad erakonnad ka neid töölisi, keda ei saa tembeldada kommunist-terroristideks, wabastada wõi ainult neid, kes üle jooksewad prowokaatoriteks. Panen ette seda arupärimist wastu wõtta.

Juhataja A. Kerem: Sõna on hääletamise motiwide kohta rkl. Palwadre'l.

A. Palwadre (sd.): Igaüks esineb nii nagu ta oskab ja ei tule mitte pahaks panna Riigikogu liikme Kägu'le, kui tema walmiskirjutatud kirjutusi loeb palwemaja toonis, kuna aga ise rääkima hakkab kõrtsi toonis. Kuigi Riigikogu liige Kägu katsus seda arupärimist põhjendada niiviisi, et sellest janti teha, ning selleks igapidi kaasa mõjus, et seda arupärimist mitte wastu ei wõetaks, hääletab meie rühm siiski arupärimise poolt, sest et selles arupärimises on sarnaseid momente, mis tingimata tarwitawad walgustust Riigikogu kõnetoolilt. Linkhorsti enese saatus ja praegune tegewus on saladusline ja ei wõi mitte ütelda, kas eelkõneleja poolt ettetoodud andmed õiged on wõi mitte ja teiseks nõuab meie kaitsepolitsei tegewus, et selle peale tähelepanu juhitakse. Nendel motiwidel hääletab sotsiaaldemokraatline rühm selle arupärimise poolt, ehk küll eelkõneleja kõik selleks katsus teha, et tema wastu hääletataks.

Juhataja A. Kerem: Asum hääletamisele. (Hääletatakse.) Seda arupärimist on toetanud 36 Riigikogu liiget — sellega on ta wastu wõetud. Sõna on härra siseministril wastamiseks.

Siseminister K. Einbund: Austatud rahwaesitajad! Arupärimises ettetoodud andmed, nagu esineks wang wõi õigemini sunnitööline Linkhorst kaitsepolitsei teenistuses olewa agendina, kaastöölisena — sest siin wahet ei ole tehtud — ühesõnaga kaitsepolitseis teeniwa isikuna, pole õiged. Weel on siin ette toodud andmeid, nagu oleks Linkhorst politseiülema, siseministri ja kindral Soots'i paremaks käeks. Mina eitan neid andmeid täiesti. Wõib olla, et austatud arupärijad enestele ülesandeks teinud on siit kõnetoolilt igasugu laimujutte laiaila laotada, ilma et neil selleks wähematki põhjust wõi andmeid ette tuua oleks. Wõib

olla, et need laimujutud austatud arupärijatele väga palju kasu toovad, kuid riigiametkondadele ei too need laimujutud mitte kasu ja sellepärast loen mina enese kohuseks sellelt kõnetoolilt awalikult ütelda, et need jutud on kõik laimujutud. Faktiline materjaal selle kohta on järgmine: Linkhorst mõisteti sõjakohtu otsuse põhjal surma. Hiljem muudeti tema omal palwel surmanuhtlus eluaegseks sunnitööks, aga mitte 20-aastaseks sunnitööks, nagu siin ette toodi. Linkhorst istub praegu sunnitöölisena Tallinna wangimajas, nagu kõik teised sunnitöölised, sest et meil eraldi sunnitöölise maja ei ole. Linkhorsti kinnioleku kroonika oleks järgmine: 1. kuni 2. maini oli tema kinni mitte rohkem, kui 24 tundi kaitsepolitsei järele. 2.—10. maini, võib olla ka 11. maini, oli tema kinni linna komandandi wangimajas, kus tema istus sennikaua, kui tema karistuse kergendamise palwe otsustatud oli; peale selle eluaegse sunnitöölisena — keskwangimajas. Selle aja jooksul on tõesti Linkhorst komandandi wangimajast kaks korda tema ja temaga ühenduses olewate teiste asjade selgitamiseks kaitsepolitseisse toodud ülekuulamisele. Peale tema palwe läbiwaatamist on tema kaks korda ülekuulamisele toodud jällegi kaitsepolitseisse, prokurööri sellekohasel korraldusel. Kõigil kordadel peale ülekuulamise on tema kohe wangimajasse tagasi wiidud.

Ülesseatud küsimiste peale wastaks mina nii: Esimene küsimine: Kas peab Wabariigi Walitsus seda loomulikuks, et kaitsepolitsei oma teenistuses isikuid tarvitab, keda ametlikult ja poolametlikult riiklisteks kuritegijateks nimetatakse ja kes awaliku arwamise teades ammu juba väljakohtu poolt maha lastud? Wastus: ei seisa kaitsepolitsei teenistuses, waid istub eluaegse sunnitöölisena wangimajas.

Teine küsimine: Kas walitsus peab seaduslikuks prowokatsiooni süsteemi tarvitamist kaitsepolitsei poolt? Wastus: Käesolewas asjas mingisugust prowokatsiooni ei leidu. Linkhorsti ülekuulamise materjaali, kui see uute kuritegude paljastamiseks põhjust andis, olid kaitsepolitsei ametnikud kohustatud ära tarvitama. Seega langeb küsimine käesolewast arupärimisest täiesti wälja. Kui aga arupärijad üldiselt küsida tahaks, lahus olles sellest arupärimisest, kas kaitsepolitsei prowokatsiooni tarvitab seadus-

wastase abinõuna, siis wastan ma selle peale eitawalt.

Kolmandaks küsitakse: Kui ülemaltoodud küsimiste peale wastus eitaw — kas mõtleb walitsus oma kaitsepolitsei ametnikka wastutusele wõtta selle eest, et need Johannes Linkhorsti prowokaatorina tarvitawad poliitiliste süütegude sepitsemiseks tööliste wangistamiseks ja kohtu alla andmiseks? Wastus: wastutusele wõtmist ei saa siin olla, sest ametnikud on oma kohut täitnud. Lõpuks julgen ma paluda Riigikogu, et Wabariigi Walitsuse ametkonnad, keda minul nende ametkondade juhina sellelt kõnetoolilt wõimalus on olnud esitada, mitte pilgatuna ja kõige halwemalt ja häbematult sõimatuna ei saaks wõetud, waid ka Riigikogus kaitset leiaksid. Minul, kui asutuse juhil, on haawaw kuulda neid sõimu- ja laimusõnu, mis sellelt kõnetoolilt ette on toodud ja mis selgitust ega tõendust ei ole leidnud, ei faktilise materjaaliga, ei kohtuotsusega. Ma arwan, et riigiametnik, kes lihttöölisega palga suhtes ühele astmele on seatud ja kes peale selle weel parlamendi kõnetoolilt alalist sõimu peab kuulama, lõppude lõpuks omale ka Riigikogus mingisugust kaitset peaks leidma. Ma ei tahaks uskuda, et riigiametnikud, võib olla, sellepärast teenistusest lahkusid: Aga kõrgema riigiasutuse poolt alati kuulda sõimu ja laimu, see riigiametnikudele tööjõudu juurde küll ei anna. Ma arwan, et riigiametnikud on wististe samasugused, kui kõik teised kodanikud, selle wahega, et nad riiklist wõimu teostawad. Teisi kodanikka aga parlamendis meil nii ei sõimata. Sellepärast wõiksid ka ametnikud Riigikogus suurema kaitse all olla.

Juhataja **A. Kerem**: Kas arupärijad on selle wastusega rahuldatud?

E. Kägu (kom.): Ei ole rahuldatud, palume kohe läbirääkimisi alustada.

Juhataja **A. Kerem**: On ettepanek tehtud kohe läbirääkimisi alata. Teist ettepanekut ei ole tehtud. Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana murega on ettepanek wastu wõetud.

Et Riigikogu juba üle 3 tunni on koos istunud, kuulutan enne läbirääkimisi kümne minuti waheaja.

Waheaeg algab kell 1.15 min.

Peale waheaga algab koosolek kell 1.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Kerem**.

Sekretääri kohal abisekretäär **W. Pezold**.

Juhataja **A. Kerem**: Koosolek kestab edasi. Sõna on rkl. Kägu'l.

E. Kägu (kom.): Siseministri wastusest käis täiesti, nii ütelda, läbi kategooriline tõendus, et Linkhorst ei olla mitte olnud tema „parem käsi“, et tema ei olla mitte ametlikult kaitsepolitsei teenistuses olnud. Kuid mina ei saa sellest mitte kuidagi teist järeldust teha, kui inimene, kellel, võib olla, kõik teada on ja teistel, kes sisse kukkusid, teps teada mitte ei ole, ja ma usun, et Wiktor Kingissepp mitte niisuguseks nadikaelaks ei saanud, nagu Linkhorst, et tema läks ja andis ära trükikoja. Kuid seda oli juba ennem tehtud. Siin on näha, et wist ei saanud siin seletamisega hakkama, nii et kohapealt seletab.

Kui siin öeldakse, et oletustega tege- mist on, siis ei saa ma seda mitte ole- tuseks pidada, kui käiakse terve öö otsa, piiratakse terve Medweeshi uulits sisse, aga ei saada inimest kätte, sest et seda inimest kodus ei ole. Kui aga kindlaid teateid tarwis on, et teda kätte saada, siis tuuakse inimene, kes näitab. Kas see on ametlik wõi poolametlik? Mina arwan, see on „parem käsi“, tegelikult kujuneb see nii wälja. Mis puutub asja- olusse, et tema seal käinud ei ole, siis sel juhtumisel, kui seda tegelikult tõendada ei saa, võib seda ju tagasi ajada.

Niisama ka trükikojaga. Linkhorst oli ise kaasas olnud, kui masinat ja mater- jaali oli peale pandud, ta teadis, kus ma- sinad, kus klisheed seisawad ja näitas kohe koha ära. Ei ole ju raske oma tehtud ja kaewatud koopaid näidata. Ja mis mõttes siin tullakse ja öeldakse, et tema mitte ei ole ametlik agent olnud? Mina järeldan, et ta on ametlik, kui ta üle läks ja kõik niisugused asjad kätte näitas. Mis tõttu tema seda tegi? Ma juba ennemalt ütlesin, et see oli surma- hirm, ükskõik mis asjaolude tagajärjel, kas piinamise, peksmise wõi muu taga- järjel.

Siin püütakse ette tuua, et ta wangi- majast wäljas pole käinud mujal, kui ain- lult prokurööri juures. Ei pruugiks niisuguste asjadega wälja tulla, sest mina ütlen, et minu silm ei olnud ka mitte pime, kui teda nägin. (O. S t r a n d m a n

(töer.): Kas ta oli ükski wõi wa- hig a?) Täiesti wabalt, 2 naist tulid talle järele. Et mina aga oma käsi temaga roojastada ei tahtnud, ja teda Wiru uu- litsa nurgal maha ei lasknud, politseid ka mitte seal juures ei olnud, et tema isi- kut kindlaks teha, siis läks ta edasi. Seda wõin ma omale süüks pidada, et ma teda otsekohe seal maha ei lasknud, et mul tõelik fakt oleks ette näidata olnud. Ei saa keegi salata, et tema ei käinud juudi surnuaiawahi juures, puistates lahti lae, toppides sinna wahele materjaali, et seda inimest kimbutada. Kas ei ole see mitte kättenäitamine. Noh, ma ei tea, kas niisugust asja ametlikuks loetakse ja ma ei hakka siin selle üle waidlema, kas see tõsi on wõi mitte, sest auku meie teine- teisele pähe raiuda ei saa. Kui asjaolu niikaugele tuurib, võib seda ka kindlaks teha.

Kuid ühe asjaolu peale tahaksin ma siiski tähelepanu juhtida, mis siseministri wiimastest ütelustest läbi käis: et need kommunistid on need, kes kõige rohkem meie kaitsepolitseid on tõrwanud ja on neile soppa ja sõnnikut kaela loopinud, et meil pole mingisuguseid elektriwan- nisid.

Enne 1. maid tuli meie keldrisse War- folomejew, kes sai ka äraandjaks töölis- tekongressil, ja ütleb minu juuresolijatele inimestele, palub põlwili maas, et andke minule andeks, et mind töölisteklassi ri- dadesse tagasi wõetakse. Ma küsisin te- ma käest, et kas on tõsi, et Raudsepp elektriwannides surma saanud. Tema wastas, et see tõsi on, et kaks korda käis ta elektriwannides, esimest korda ei ütelnud seda kellegile, kuna teine kord wanni suri. See on täiesti, nii ütelda, ametniku tõendus. Kas tema praegu teenistuses on, seda ma ei tea. Tema ütelust võib tõendada praegu kinniistuw seltsimees Klementi ja teised seltsimehed, kelle juu- resolekul ta 2—3 korda nutmas käis. See ei ole mitte ainult Kägu wõi Wanja üte- lus, waid need laused ütles inimene, kes ennem kaitsepolitsei teenistuses oli — kas ta praegu on, seda ma ei tea.

Siseminister andis oma kõnele niisu- guse tooni, et jah, meid on tõrwatud, mina ei lase oma ametnikkude kallal edas- pidi mitte niisugust wägiwalda tarwi- tada ja sellega andis tooni, et wõtke, ametnikud, ja kaitske iseennast, et min- nes siit wälja ei ole sugugi kindel, et mõni sind maha ei tõmba. Siin mina oletan ja ütlen, et minule paistis niisu-

gune toon wälja, et ametnikkudele antakse waba wõimalus ennast kaitsta. Meie aga oleme täiesti ilma kaitseta, see on tõsi. Tõusikutel on kaitse, kuna aga meil seda olema peaks ja meie täiesti ilma kaitseta oleme jäänud. Aga meie ei karda seda mitte.

Nii et minu arwates on siseministri ütelled täiesti põhjendamata.

Juhataja **A. Kerem**: Sisse on tulnud ainult üks ülemineku-wormel: „Riigikogu, ära kuulates siseministri sele-

tust arupärimise peale Wabariigi Walitsusele Linkhorsti wahi alt wabastamise ja kaitsepolitseis teenimise kohta, läheb päewakorras edasi“.

Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) See ülemineku-wormel on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Päewakord on läbi. Järgmine koosolek on homme kell 5 p. l. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:-

Riigikogu abiesimees **K. Wirma**.

Abiesimees **A. Kerem**.

Abisekretäär **W. Pezold**.

